INFOR
Zał. R. Pieńkowski w 1987 r.

WERSJA CYFROWA

CZYTAJ DUŻO WIĘCEJ GDZIE I KIEDY CHCESZ
inforlex.pl

BGK BIULETYN głównego księgowego

miesięcznik

EWIDENCJA · SPRAWOZDAWCZOŚĆ · PODATKI · ZARZĄDZANIE

Temat numeru

Jak wykrywać błędy w środkach trwałych przed kontrolą i audytem

8/356
sierpień 2026

I. TEMAT NUMERU

1. Jak wykrywać błędy w środkach trwałych przed kontrolą i audytem . . . 3
   - Uzgodnienie rejestru środków trwałych z księgą główną . . . 3
   - Prawidłowe ustalenie wartości początkowej . . . 4
   - Niskocenne składniki majątku . . . 5
   - Remont czy ulepszenie . . . 5
   - Środki trwałe w budowie . . . 7
   - Amortyzacja bilansowa i podatkowa . . . 7
   - Inwentaryzacja i fizyczne istnienie majątku . . . 8
   - Trwała utrata wartości . . . 9
   - Sprzedaż, likwidacja i wycofanie z używania . . . 9
   - VAT przy środkach trwałych . . . 10
   - Dotacje i dofinansowanie środków trwałych . . . 10
   - Korygowanie błędów i dokumentowanie korekt . . . 11
   - Praktyczny model kontroli przed audytem . . . 11

II. RACHUNKOWOŚĆ FINANSOWA

1. INFORLEX Najczęstsze błędy w ewidencji środków trwałych i amortyzacji . . . 13
   - Ustalenie, czy nabyty składnik jest środkiem trwałym . . . 13

ciąg dalszy spisu treści na następnej stronie >

ISSN 2084-5863
Indeks 328995

Więcej na **inforlex.pl**

Dodatkowe materiały specjalne dostępne dla Prenumeratorów na **inforlex.pl**

Zaloguj się do konta

eprasa.pl 2dec83effe

Błędne ustalenie momentu przyjęcia środka trwałego do używania 15
Nieprawidłowe ustalenie wartości początkowej 17
Błędy w rozliczeniu podatku VAT przy zakupie środka trwałego 21
Niewłaściwe rozróżnianie remontu i ulepszenia 23
Automatyczne utożsamianie amortyzacji bilansowej z podatkową 25
Dobór metody amortyzacji nieodpowiadającej sposobowi używania środka trwałego 27
Brak okresowej weryfikacji stawek i okresów amortyzacji 28
Nieprawidłowe ujęcie amortyzacji i umorzenia w księgach 29
Nieprawidłowe rozliczenie sprzedaży środka trwałego 30
Brak dokumentacji i nieaktualna ewidencja pomocnicza 32
Podsumowanie 33

III. ZARZĄDZANIE FINANSAMI

1. Analiza obrotówki krok po kroku – jak znaleźć większość błędów bez przeglądania dokumentów źródłowych 34
Warstwa 1. Kontrola globalna zestawienia obrotów i sald 34
Warstwa 2. Analiza ciągłości sald 35
Warstwa 3. Weryfikacja zamknięcia kont technicznych i rozliczeniowych 36
Warstwa 4. Uzgodnienie księgi głównej z ewidencjami pomocniczymi 37
Warstwa 5. Analiza relacji ekonomicznych pomiędzy grupami kont 38
Cel, założenia i podstawy prawne analizy zestawienia obrotów i sald 39
Dane wykorzystywane w analizie 41
Procedura analizy zestawienia obrotów i sald – krok po kroku 42
Etap 1. Przygotowanie i zabezpieczenie danych do analizy 42
Etap 2. Kontrola globalna zestawienia obrotów i sald 42
Etap 3. Weryfikacja ciągłości sald 42
Etap 4. Analiza sald według ekonomicznej natury kont 43
Etap 5. Analiza ścieżek księgowych i powiązań pomiędzy grupami kont . . . 43
Etap 6. Uzgodnienie księgi głównej z ewidencjami pomocniczymi 44
Etap 7. Analiza trendów i wskaźników 45
Etap 8. Klasyfikacja nieprawidłowości 45
Typowe nieprawidłowości, symptomy ryzyka i szybkie testy diagnostyczne 45
Szybkie procedury diagnostyczne stosowane przez głównych księgowych 47
Wykorzystanie Excela w analizie obrotówki 48

eprasa.pl 2dec83effe

TEMAT NA ZAMÓWIENIE

1 Jak wykrywać błędy w środkach trwałych przed kontrolą i audytem

Kontrola środków trwałych przed audytem lub kontrolą podatkową powinna obejmować nie tylko rejestr środków trwałych, lecz także dokumenty źródłowe, zapisy księgi głównej, rzeczywisty stan majątku, amortyzację bilansową i podatkową oraz rozliczenie VAT.

Najczęstsze błędy w tym zakresie nie wynikają z pojedynczej pomyłki rachunkowej, ale z braku powiązania wymienionych obszarów.

Składnik może:

- występować w ewidencji, lecz nie istnieć fizycznie,
- być użytkowany, lecz nadal figurować jako środek trwały w budowie,
- być poprawnie ujęty bilansowo, ale błędnie amortyzowany podatkowo.

Dlatego kontrola powinna być prowadzona od dokumentu nabycia lub wytworzenia aż do sprzedaży, likwidacji albo pełnego umorzenia składnika.

W rachunkowości środkami trwałymi są rzeczowe aktywa trwałe o przewidywanym okresie ekonomicznej użyteczności dłuższym niż rok, kompletne, zdatne do użytkowania i przeznaczone na potrzeby jednostki. W podatku dochodowym warunki są podobne, ale odrębnie reguluje się moment wprowadzenia do ewidencji i zasady dokonywania amortyzacji. Już na tym etapie trzeba rozdzielić politykę rachunkowości od przepisów podatkowych, ponieważ przyjęcie rozwiązania podatkowego nie zawsze jest poprawne bilansowo.

Uzgodnienie rejestru środków trwałych z księgą główną

Pierwszym działaniem powinno być uzgodnienie wartości z ewidencji szczegółowej z saldami kont syntetycznych. Wartość początkową środków trwałych ujmuje się na koncie 01, umorzenie na koncie 07-1, środki trwałe w budowie na koncie 08, a odpisy z tytułu trwałej utraty wartości na koncie 05-1. Rejestr powinien więc wyjaśniać każde saldo i każdy ruch na tych kontach.

PRZYKŁAD 1

Łączna wartość początkowa w rejestrze wynosi 1 410 000 zł, a saldo konta 01 to 1 365 000 zł. Różnica 45 000 zł wymaga natychmiastowego wyjaśnienia. Może się okazać, że urządzenie o wartości 45 000 zł zostało faktycznie przekazane do uży-

eprasa.pl 2dec83effe

wania 1 października, ale nadal pozostaje na koncie 08, ponieważ nie sporządzono dokumentu OT.

Przy 5-letnim okresie amortyzacji roczna amortyzacja wynosi 9000 zł, a miesięczna 750 zł. Jeśli jednostka przyjęła zasadę naliczania amortyzacji od miesiąca następującego po przyjęciu do używania, za okres od października do grudnia brakuje 2250 zł amortyzacji. Korekta może wyglądać następująco:

Wn konto 01-3 „Urządzenia techniczne i maszyny”	45 000
Ma konto 08 „Środki trwałe w budowie”	45 000
a następnie	
Wn konto 40-1 „Amortyzacja”	2 250
Ma konto 07-1 „Odpisy umorzeniowe środków trwałych”	2 250

Uzgodnienie musi objąć również umorzenie. Jeżeli rejestr wykazuje umorzenie 590 000 zł, natomiast konto 07-1 **Ma** saldo 575 000 zł, różnica 15 000 zł może oznaczać niezaksięgowane odpisy, błędnie zaksięgowaną likwidację albo ręczną zmianę danych w rejestrze.

Ustawa z 29 września 1994 r. o rachunkowości (dalej: uor) wymaga prowadzenia kont ksiąg pomocniczych dla środków trwałych, środków trwałych w budowie oraz dokonywanych od nich odpisów amortyzacyjnych lub umorzeniowych.

Prawidłowe ustalenie wartości początkowej

Wartość początkowa jest podstawą amortyzacji, dlatego błąd na tym etapie wpływa później na wynik finansowy, koszty podatkowe i prezentację aktywów w bilansie. Cena nabycia albo koszt wytworzenia powinny obejmować wydatki poniesione do dnia przyjęcia składnika do używania, które pozostają w związku z jego zakupem, budową, montażem, przystosowaniem albo ulepszeniem.

Do wartości początkowej może być zaliczony m.in. koszt transportu, montażu, prób technicznych, przystosowania miejsca użytkowania oraz nieodliczany VAT.

PRZYKŁAD 2

Jednostka kupiła maszynę produkcyjną za 120 000 zł netto. Koszt instalacji wyniósł 5000 zł netto. VAT jest w całości obliczalny. Wartość początkowa maszyny wynosi zatem 125 000 zł, a nie tylko 120 000 zł.

1. Ujęcie faktur może wyglądać następująco:

Wn konto 30-4 „Rozliczenie zakupu niefinansowych aktywów trwałych”	125 000
Wn konto 22-1 „VAT naliczony i jego rozliczenie”	28 750
Ma konto 24-6 „Rozrachunki z tytułu niefinansowych aktywów trwałych”	153 750

eprasa.pl 2dec83effe

2. Następnie, do czasu zakończenia montażu:
   Wn konto 08 „Środki trwałe w budowie” 125 000
   Ma konto 30-4 „Rozliczenie zakupu niefinansowych aktywów trwałych” 125 000
3. Po podpisaniu dokumentu OT i oddaniu maszyny do używania:
   Wn konto 01-3 „Urządzenia techniczne i maszyny” 125 000
   Ma konto 08 „Środki trwałe w budowie” 125 000

Jeżeli maszyna będzie amortyzowana bilansowo przez 5 lat metodą liniową, roczny odpis wyniesie 25 000 zł, a miesięczny 2083,33 zł. Pominięcie kosztu montażu zaniży wartość środka trwałego o 5000 zł i spowoduje zaniżenie rocznej amortyzacji o 1000 zł. W przypadku VAT niepodlegającego odliczeniu do wartości początkowej powinien wejść również VAT, gdyż stanowi on realny koszt jednostki.

Niskocenne składniki majątku

W praktyce wiele błędów dotyczy laptopów, telefonów, narzędzi, wyposażenia biurowego i urządzeń o niższej wartości. W podatkach dochodowych składnik o wartości początkowej nieprzekraczającej 10 000 zł może zostać jednorazowo zaliczony do kosztów w miesiącu oddania go do używania albo w miesiącu następnym, ewentualnie może zostać objęty amortyzacją. Nie oznacza to jednak automatycznie, że w rachunkowości taki przedmiot przestaje być środkiem trwałym. Jednostka powinna stosować własne, zapisane w polityce rachunkowości zasady ujmowania składników niskocennych.

PRZYKŁAD 3

Laptop o wartości 9500 zł netto jest przewidziany do używania przez 3 lata. Podatkowo możliwe jest jednorazowe ujęcie wydatku w kosztach. Bilansowo jednostka może również przyjąć uproszczenie i dokonać jednorazowego odpisu, pod warunkiem że wynika to z przyjętych zasad i nie zniekształca obrazu sytuacji majątkowej.

Typowym błędem jest brak jednolitości: część laptopów o identycznej wartości trafia na konto 01, część zostaje ujęta w kosztach, a część w ewidencji wyposażenia bez jasnego kryterium.

Przed audytem należy zweryfikować, czy polityka rachunkowości wskazuje próg, sposób ewidencji oraz zasady kontroli fizycznej takich składników.

Remont czy ulepszenie

Rozróżnienie remontu od ulepszenia ma podstawowe znaczenie. Remont odtwarza pierwotną sprawność środka trwałego. Ulepszenie natomiast podwyższa jego wartość użytkową, przykładowo wydłuża okres używania, zwiększa wydajność, obniża koszty eksploatacji, poprawia jakość produktów albo rozszerza funkcjonalność składnika. W rachunkowości wartość początkową zwiększa ulepszenie powodujące wzrost wartości użytkowej. W podatku dochodowym dodatkowo znaczenie ma przekroczenie w danym roku podatkowym kwoty 10 000 zł.

eprasa.pl 2dec83effe

PRZYKŁAD 4

Maszyna o wartości początkowej 200 000 zł jest amortyzowana stawką 10% rocznie. Wydatki na wymianę zużytych elementów za 18 000 zł netto odtworzyły wyłącznie pierwotną sprawność urządzenia. Wydatek powinien zostać odniesiony w koszty bieżącego okresu. Przykładowo:

Wn konto 40-3 „Usługi obce”	18 000
Ma konto 21 „Rozrachunki z dostawcami”	18 000

Nie należy zwiększać wartości maszyny wyłącznie dlatego, że wydatek jest istotny kwotowo.

PRZYKŁAD 5

Inaczej należy ocenić montaż automatycznego podajnika materiału o wartości 36 000 zł netto, który zwiększył wydajność maszyny o 30% i ograniczył zużycie surowca. Taki wydatek stanowi ulepszenie środka trwałego, ponieważ powoduje wzrost jego wartości użytkowej. Nakłady można najpierw ująć na koncie 08, a po zakończeniu prac zwiększyć wartość początkową środka trwałego.

Załóżmy, że przed ulepszeniem wartość początkowa maszyny wynosiła 200 000 zł, a dotychczasowe umorzenie również 200 000 zł. Po zakończeniu ulepszenia wartość początkowa maszyny wzrosła o 36 000 zł i wynosi 236 000 zł.

Ujęcie księgowe

1. Przeniesienie poniesionych nakładów na środki trwałe w budowie:

Wn konto 08 „Środki trwałe w budowie”	36 000
Ma konto 30-4 „Rozliczenie zakupu niefinansowych aktywów trwałych”	36 000

2. Zwiększenie wartości początkowej środka trwałego:

Wn konto 01-3 „Urządzenia techniczne i maszyny”	36 000
Ma konto 08 „Środki trwałe w budowie”	36 000

Po zwiększeniu wartość początkowa maszyny wynosi:

200 000 zł + 36 000 zł = 236 000 zł.

Przy stawce amortyzacyjnej 10% roczna amortyzacja naliczana od zwiększonej wartości początkowej stanowi:

236 000 zł x 10% = 23 600 zł rocznie.

Miesięczny odpis amortyzacyjny:

23 600 zł : 12 miesięcy = 1966,67 zł miesięcznie.

Ponieważ przed ulepszeniem amortyzacja roczna od wartości 200 000 zł wynosiła 20 000 zł, czyli 1666,67 zł miesięcznie, zwiększenie wartości początkowej o 36 000 zł powoduje wzrost amortyzacji o: 36 000 zł x 10% = 3600 zł rocznie, czyli:

3600 zł : 12 miesięcy = 300 zł miesięcznie.

Jeżeli ulepszenie błędnie odniesiono jednorazowo w koszty i od momentu oddania ulepszenia do używania minęły 4 miesiące, korekta obejmuje przeniesienie kwoty

eprasa.pl 2dec83effe

36 000 zł na środek trwały oraz naliczenie amortyzacji za 4 miesiące od zwiększonej wartości początkowej.

Dodatkowa amortyzacja od ulepszenia za 4 miesiące wynosi:

300 zł x 4 miesiące = 1200 zł.

3. Zapisy korygujące mogą wyglądać następująco (zapis uproszczony):

Wn konto 01-3 „Urządzenia techniczne i maszyny”	36 000
Ma konto 40-3 „Usługi obce” lub właściwe konto kosztów rodzajowych	36 000

oraz

Wn konto 40-1 „Amortyzacja”	1 200
Ma konto 07-1 „Umorzenie środków trwałych”	1 200

W efekcie koszty bieżącego okresu zmniejszą się o 34 800 zł, ponieważ pierwotnie obciążono je kwotą 36 000 zł, a po korekcie w kosztach pozostaje jedynie dodatkowa amortyzacja w wysokości 1200 zł.

Środki trwałe w budowie

Saldo konta 08 powinno być analizowane szczególnie dokładnie. Długotrwałe pozycje mogą oznaczać projekt zakończony bez formalnego OT, inwestycję zaniechaną, nieprawidłowo aktywowane koszty albo składnik, który nigdy nie będzie zdatny do używania. Środki trwałe w budowie wycenia się w wysokości kosztów bezpośrednio związanych z ich nabyciem lub wytworzeniem, pomniejszonych o odpisy z tytułu trwałej utraty wartości.

PRZYKŁAD 6

Na koncie 08 od 2 lat figuruje projekt modernizacji hali o wartości 450 000 zł. Z dokumentacji wynika, że 330 000 zł dotyczy instalacji oddanej do użytkowania w listopadzie poprzedniego roku, natomiast 120 000 zł to niedokończony projekt automatyki. Pierwsza część powinna zostać przeksięgowana na konto 01-2 jako element budynku lub obiektu inżynierii lądowej i wodnej, o ile spełnia warunki środka trwałego. Druga część wymaga oceny, czy projekt nadal będzie realizowany. Jeżeli podjęto decyzję o rezygnacji, jednostka powinna rozważyć odpis aktualizujący albo rozliczenie nakładów zgodnie z ich rzeczywistym charakterem.

Amortyzacja bilansowa i podatkowa

Amortyzacja bilansowa powinna odzwierciedlać okres ekonomicznej użyteczności składnika. Rozpoczęcie amortyzacji nie może nastąpić wcześniej niż po przyjęciu środka trwałego do używania. Jednostka ma obowiązek okresowo weryfikować stawki, okresy oraz metody amortyzacji. Podatkowo odpisy rozpoczyna się co do zasady od pierwszego mie-

eprasa.pl 2dec83effe

siąca następującego po miesiącu wprowadzenia środka trwałego do ewidencji i kończy w miesiącu pełnego zamortyzowania, likwidacji, sprzedaży albo stwierdzenia niedoboru.

PRZYKŁAD 7

Samochód o wartości 180 000 zł został przyjęty do używania 15 czerwca. Jednostka założyła w polityce rachunkowości naliczanie amortyzacji od miesiąca następującego po przyjęciu do używania. Przy 5-letnim okresie użyteczności miesięczny odpis wynosi 3000 zł. Od lipca do grudnia prawidłowa amortyzacja bilansowa wynosi 18 000 zł.

Jeśli system finansowo-księgowy naliczył odpis także za czerwiec, koszty amortyzacji będą wyższe od kosztów podatkowych o 3000 zł.

Nie każda różnica między amortyzacją bilansową i podatkową jest błędem. Różne mogą być okresy użyteczności, moment rozpoczęcia odpisów oraz stawki. Błędem jest brak uzasadnienia dla różnicy albo mechaniczne przyjęcie stawki podatkowej jako stawki bilansowej bez analizy rzeczywistego zużycia ekonomicznego środka trwałego.

Inwentaryzacja i fizyczne istnienie majątku

Audytorzy szczególnie często badają składniki mobilne, sprzęt IT, środki transportu, urządzenia używane poza siedzibą, środki trwałe całkowicie umorzone i pozycje o wysokiej wartości. Inwentaryzacja środków trwałych polega na spisie z natury, wycenie, porównaniu z księgami rachunkowymi, wyjaśnieniu oraz rozliczeniu różnic. Dla środków trwałych trudno dostępnych, gruntów oraz niektórych nieruchomości dopuszczalna jest weryfikacja dokumentów.

PRZYKŁAD 8

Urządzenie o wartości początkowej 88 000 zł i umorzeniu 68 000 zł nie zostało odnalezione podczas spisu. Wartość netto wynosi 20 000 zł.

Po wyjaśnieniu niedoboru można wpierw rozliczyć go zapisem:

Wn konto 24-4 „Rozliczenie niedoborów i nadwyżek”	20 000
Wn konto 07-1 „Odpisy umorzeniowe środków trwałych”	68 000
Ma konto 01-5 „Inne środki trwałe”	88 000

Jeżeli komisja inwentaryzacyjna uzna, że niedobór obciąża jednostkę, rozliczenie może wyglądać następująco:

Wn konto 76-1/3 „Inne koszty operacyjne”	20 000
Ma konto 24-4 „Rozliczenie niedoborów i nadwyżek”	20 000

Jeżeli odpowiedzialność zostanie przypisana pracownikowi albo innemu podmiotowi, dalsze rozliczenie wymaga odrębnego ujęcia roszczenia.

eprasa.pl 2dec83effe

Pełne umorzenie środka trwałego nie stanowi podstawy do automatycznego usunięcia go z ewidencji. Przykładowo składnik o wartości początkowej 60 000 zł i umorzeniu 60 000 zł może nadal pozostawać na koncie 01 oraz 07-1, o ile istnieje i jest używany. Wyksięgowanie jest konieczne dopiero po sprzedaży, likwidacji, stwierdzeniu niedoboru lub innym trwałym zakończeniu użytkowania tego składnika.

Trwała utrata wartości

Środek trwały wymaga odpisu aktualizującego, gdy nastąpiły okoliczności świadczące o trwałej utracie jego wartości, takie jak: wycofanie z używania, zmiana technologii, istotne uszkodzenie, brak możliwości wykorzystania albo decyzja o likwidacji. Wartość środków trwałych na dzień bilansowy powinna uwzględniać amortyzację oraz odpisy z tytułu trwałej utraty wartości.

PRZYKŁAD 9

Maszyna ma wartość początkową 400 000 zł, dotychczasowe umorzenie to 300 000 zł, a wartość netto wynosi 100 000 zł. Po utracie kluczowego kontraktu oraz zmianie technologii możliwa do odzyskania wartość maszyny została oszacowana na 70 000 zł.

Odpis aktualizujący wynosi zatem:

30 000 zł (400 000 zł – 300 000 zł – 70 000 zł).

Księgowanie może wyglądać następująco:

Wn konto 76-1/2 „Aktualizacja wartości aktywów niefinansowych”	30 000
Ma konto 05-1 „Odpisy z tytułu trwałej utraty wartości środków trwałych”	30 000

Po dokonanym odpisie wartość bilansowa netto wynosi:

70 000 zł (400 000 zł – 300 000 zł – 30 000 zł) – równa cenie możliwej do odzyskania.

Sprzedaż, likwidacja i wycofanie z używania

Każda sprzedaż i likwidacja powinna mieć dokument potwierdzający datę, przyczynę oraz sposób rozliczenia składnika. W rejestrze często pozostają środki trwałe sprzedane wiele miesięcy wcześniej albo składniki amortyzowane nadal po ich fizycznym usunięciu z działalności.

PRZYKŁAD 10

Środek trwały ma wartość początkową 100 000 zł i umorzenie 60 000 zł. Został sprzedany za 50 000 zł netto plus VAT 11 500 zł.

1. Fakturę sprzedaży można ująć następująco:

Wn konto 24-6 „Rozrachunki z tytułu niefinansowych aktywów trwałych”	61 500
Ma konto 76-0/1 „Przychody z tytułu rozchodu niefinansowych aktywów trwałych”	50 000
Ma konto 22-2 „VAT należny i jego rozliczenie”	11 500

eprasa.pl 2dec83effe

2. Wyksięgowanie środka trwałego następuje poprzez zapis:

Wn konto 07-1 „Odpisy umorzeniowe środków trwałych”	60 000
Wn konto 76-1/1 „Koszty z tytułu rozchodu niefinansowych aktywów trwałych”	40 000
Ma konto 01 „Środki trwałe”	100 000

Wartość netto środka trwałego na dzień sprzedaży wynosi:

100 000 zł – 60 000 zł = 40 000 zł.

Zysk na transakcji:

50 000 zł – 40 000 zł = 10 000 zł.

VAT przy środkach trwałych

Prawo do odliczenia VAT istnieje w zakresie, w jakim zakup służy czynnościom opodatkowanym. W przypadku zmiany sposobu wykorzystania środka trwałego, przykładowo rozpoczęcia używania go do czynności zwolnionych lub niepodlegających VAT, może powstać obowiązek korekty podatku naliczonego. Dla określonych środków trwałych o wartości początkowej przekraczającej 15 000 zł korekta jest dokonywana w 5-letnim okresie, a dla nieruchomości oraz praw wieczystego użytkowania gruntów w okresie 10-letnim.

PRZYKŁAD 11

Jednostka kupiła urządzenie za 200 000 zł netto i odliczyła 46 000 zł VAT. W kolejnym okresie urządzenie jest wykorzystywane w 80% do działalności opodatkowanej, a w 20% do działalności zwolnionej. Jeżeli nastąpiła zmiana prawa do odliczenia z 100% na 80%, roczna korekta dla środka trwałego objętego 5-letnim okresem korekty wynosi:

46 000 zł × 20% × 1/5 = 1840 zł.

Jest to kwota zmniejszająca uprzednio odliczony VAT.

W przypadku nieruchomości o VAT naliczonym 230 000 zł, przy spadku zakresu wykorzystania do działalności opodatkowanej o 20%, roczna korekta wynosi:

230 000 zł × 20% × 1/10 = 4600 zł.

Kontrola VAT powinna więc obejmować nie tylko fakturę zakupu, lecz także późniejsze wykorzystanie środka trwałego.

Dotacje i dofinansowanie środków trwałych

Jeżeli jednostka otrzymuje środki na sfinansowanie zakupu lub wytworzenia środka trwałego, kwota dofinansowania powinna zostać rozliczona równolegle do amortyzacji finansowanego składnika. Do tego celu służy konto 84-1 „Dofinansowanie pozyskania środków trwałych, środków trwałych w budowie oraz wartości niematerialnych i praw-

eprasa.pl 2dec83effe

nych". Uor przewiduje stopniowe zaliczanie takich kwot do pozostałych przychodów operacyjnych, równolegle do odpisów amortyzacyjnych.

PRZYKŁAD 12

Maszyna kosztuje 200 000 zł, a jednostka otrzymała dotację 90 000 zł. Maszyna jest amortyzowana przez 10 lat, więc roczny odpis amortyzacyjny wynosi 20 000 zł. Dotacja powinna być rozliczana przez ten sam okres, czyli po 9000 zł rocznie.

1. Otrzymanie środków można ująć zapisem:

Wn konto 13 „Rachunek bieżący"	90 000
Ma konto 84-1 „Dofinansowanie pozyskania środków trwałych"	90 000

2. Roczne rozliczenie dotacji:

Wn konto 84-1 „Dofinansowanie pozyskania środków trwałych"	9 000
Ma konto 76-0/2 „Dotacje"	9 000

W rachunku zysków i strat koszt amortyzacji 20 000 zł jest wtedy częściowo kompensowany przychodem z rozliczenia dotacji 9000 zł.

Korygowanie błędów i dokumentowanie korekt

Korekta nie może polegać na usunięciu pierwotnego zapisu albo zmianie danych w rejestrze bez śladu rewizyjnego. Po zamknięciu miesiąca oraz przy prowadzeniu ksiąg komputerowo błędy poprawia się dowodem księgowym zawierającym korektę błędnego zapisu. **Dokument powinien wyjaśniać przyczynę, wskazywać składnik majątku, numer dokumentu OT, okres, którego dotyczy błąd, oraz wpływ na amortyzację, VAT i wynik finansowy.**

Jeżeli błąd dotyczy zamkniętego roku obrotowego, należy dodatkowo ocenić jego istotność oraz ustalić, czy wymaga ujęcia jako błąd lat ubiegłych zgodnie z uor. Nie należy automatycznie rozliczać wszystkich korekt w bieżących kosztach, ponieważ istotny błąd dotyczący zatwierdzonego sprawozdania finansowego może wymagać innego sposobu prezentacji.

Praktyczny model kontroli przed audytem

Najlepszym rozwiązaniem jest stworzenie dla każdego istotnego środka trwałego kompletnej ewidencji audytowej. Powinna ona zawierać: fakturę lub dokument wytworzenia, protokół odbioru, dokument OT, kartę środka trwałego, potwierdzenie lokalizacji, osobę odpowiedzialną, metodę oraz stawkę amortyzacji, dokumentację ulepszeń, dowody inwentaryzacyjne, dokumenty dotyczące VAT i ewentualne decyzje o likwidacji, sprzedaży albo odpisie aktualizującym.

Weryfikację należy prowadzić w kolejności odpowiadającej rzeczywistemu cyklowi życia aktywa. Najpierw bada się, czy wydatek spełnia warunki środka trwałego. Następnie ustala się jego wartość początkową, datę przyjęcia do używania oraz poprawność do-

eprasa.pl 2dec83effe

kumentu OT. Kolejno kontroluje się amortyzację, zgodność sald kont 01, 07-1, 08 i 05-1 z rejestrem, fizyczne istnienie środka trwałego oraz zdarzenia powodujące konieczność sprzedaży, likwidacji, korekty VAT lub odpisu aktualizującego. Taki model pozwala wykryć błędy przed ich ujawnieniem przez audytora albo organ podatkowy.

PODSTAWA PRAWNA:

- art. 3 ust. 1 pkt 15–16, art. 17 ust. 1 pkt 1, art. 25–28, art. 31–32, art. 41, art. 54 ustawy z 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz.U. z 2023 r. poz. 120; ost.zm. Dz.U. z 2026 r. poz. 644)
- art. 16a, art. 16c–16h, art. 16g ust. 13 ustawy z 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (j.t. Dz.U. z 2025 r. poz. 278; ost.zm. Dz.U. z 2026 r. poz. 779)
- art. 22a, art. 22c–22h, art. 22g ust. 17 ustawy z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (j.t. Dz.U. z 2025 r. poz. 163; ost.zm. Dz.U. z 2026 r. poz. 846)
- art. 86, art. 90, art. 91 ustawy z 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (j.t. Dz.U. z 2025 r. poz. 775; ost.zm. Dz.U. z 2026 r. poz. 779)

©℗

Joanna Gawrońska
biegły rewident

DGP | Dziennik Gazeta Prawna
SKLEP INFOR
INFOR akademia

KONFERENCJA STACJONARNA

V Ogólnopolskie Forum Biur Rachunkowych 2026

16 września 2026 Warszawa

Monika Brzostowska

Patrycja Kubiesa

Waldemar Wawerski

Piotr Malinowski

Dariusz Suchorowski

• Znakomici eksperci • Praktyczna wiedza
• Stoły dyskusyjne • Networking

PARTNERZY: COMARCH wfirma saldeosmart Nest! BANK AuraTech. BUSINESS SOLUTIONS
ORGANIZATOR: INFOR Zał. R. Perkowski w 1987 r.

Szczegóły na: **www.sklep.infor.pl** | Kontakt: **szkolenia@infor.pl 22 212 13 14**

eprasa.pl 2dec83effe

1 Najczęstsze błędy w ewidencji środków trwałych i amortyzacji

Zobacz więcej www.inforlex.pl

Prawidłowa ewidencja środków trwałych wymaga równoczesnego uwzględnienia zasad rachunkowości, przepisów podatkowych oraz własnej polityki rachunkowości jednostki.

Najczęstsze nieprawidłowości nie wynikają z błędów technicznych w samym naliczeniu odpisu, lecz z niewłaściwego ustalenia momentu przyjęcia składnika do używania, wartości początkowej, charakteru ponoszonych wydatków albo różnic między amortyzacją bilansową i podatkową.

Ustalenie, czy nabyty składnik jest środkiem trwałym

Pierwszym i **bardzo częstym błędem jest uznawanie, że o zakwalifikowaniu składnika jako środka trwałego przesądza wyłącznie jego cena albo podatkowy limit 10 000 zł.** Limit ten ma znaczenie przede wszystkim dla rozliczeń podatkowych. W rachunkowości środek trwały powinien być kompletny, zdatny do użytkowania, przeznaczony na potrzeby jednostki oraz przewidziany do używania przez okres dłuższy niż rok. Istotne pozostaje również, czy jego wartość jest znacząca z punktu widzenia sprawozdania finansowego i przyjętej polityki rachunkowości.

PRZYKŁAD 1

Spółka będąca czynnym podatnikiem VAT kupiła biurko konferencyjne za 9800 zł netto (12 054 zł brutto). Zgodnie z przyjętą polityką rachunkowości składniki majątku o wartości początkowej nieprzekraczającej 10 000 zł są jednorazowo odnoszone w koszty w momencie oddania do używania. W związku z tym zakupione biurko nie zostało zaliczone do środków trwałych.

Ujęcie księgowe

Ponieważ biurko nie spełnia kryteriów określonych w polityce rachunkowości do ujęcia jako środek trwały, jego wartość została bezpośrednio odniesiona do kosztów działalności operacyjnej.

Księgowanie faktury:

Wn konto 40-2 „Zużycie materiałów i energii”	9 800
Wn konto 22-1 „VAT naliczony i jego rozliczenie”	2 254
Ma konto 21 „Rozrachunki z dostawcami”	12 054

eprasa.pl 2dec83effe

Ujęcie podatkowe

Podatkowo wydatek może zostać zaliczony bezpośrednio do kosztów uzyskania przychodów w miesiącu oddania biurka do używania. W takim przypadku składnik majątku nie jest wprowadzany do ewidencji środków trwałych i nie podlega amortyzacji.

PRZYKŁAD 2

Jednostka nabyła urządzenie laboratoryjne za 11 500 zł netto, przewidziane do użytkowania przez 5 lat. Urządzenie jest kompletne i zdatne do używania, dlatego powinno zostać ujęte jako środek trwały.

Ujęcie księgowe

Fakturę dokumentującą zakup urządzenia można ująć następująco:

Wn konto 30-4 „Rozliczenie zakupu niefinansowych aktywów trwałych”	11 500
Wn konto 22-1 „VAT naliczony i jego rozliczenie”	2 645
Ma konto 24-6 „Rozrachunki z tytułu niefinansowych aktywów trwałych”	14 145

Po przyjęciu urządzenia do używania następuje zapis:

Wn konto 01-3 „Urządzenia techniczne i maszyny”	11 500
Ma konto 30-4 „Rozliczenie zakupu niefinansowych aktywów trwałych”	11 500

Od następnego miesiąca jednostka rozpoczyna dokonywanie odpisów amortyzacyjnych zgodnie z przyjętą stawką amortyzacyjną.

Ujęcie podatkowe

Podatkowo urządzenie o wartości początkowej 11 500 zł przekracza limit jednorazowego zaliczenia do kosztów właściwy dla składników majątku o wartości do 10 000 zł. Jeżeli spełnia warunki uznania za środek trwały, powinno zostać wprowadzone do ewidencji środków trwałych i amortyzowane zgodnie z przepisami podatkowymi.

Błędem byłoby automatyczne jednorazowe zaliczenie do kosztów urządzenia o wartości 11 500 zł wyłącznie dlatego, że jego wartość jest niewiele wyższa od limitu 10 000 zł.

Równie nieprawidłowe byłoby uznawanie za środek trwały każdego składnika majątku o wartości przekraczającej 10 000 zł. O zakwalifikowaniu składnika do środków trwałych decyduje bowiem nie tylko jego wartość, lecz również spełnienie warunków określonych w ustawie z 29 września 1994 r. o rachunkowości (dalej: uor), w szczególności przewidywany okres ekonomicznej użyteczności dłuższy niż rok, kompletność i zdatność do użytkowania oraz przeznaczenie na potrzeby jednostki.

WAŻNE! Według prawa bilansowego odpisów amortyzacyjnych jednostka może dokonywać od miesiąca przyjęcia środka trwałego do używania albo od miesiąca następnego, jeżeli taki sposób wynika z przyjętej polityki rachunkowości. W praktyce jednostki często stosują uproszczenie polegające na rozpoczęciu amortyzacji bilanso-

eprasa.pl 2dec83effe

wej od miesiąca następującego po miesiącu przyjęcia środka trwałego do używania, ponieważ jest to rozwiązanie spójne z podejściem podatkowym.

Dla celów podatkowych amortyzację rozpoczyna się od pierwszego miesiąca następującego po miesiącu, w którym środek trwały został wprowadzony do ewidencji.

Przy zakupie środków trwałych rozrachunki należy ujmować na koncie 24-6 „Rozrachunki z tytułu niefinansowych aktywów trwałych", a nie na koncie 21 „Rozrachunki z dostawcami".

Błędne ustalenie momentu przyjęcia środka trwałego do używania

Data faktury, data dostawy i data zapłaty nie zawsze są datą przyjęcia środka trwałego do używania. Amortyzację można rozpocząć dopiero wtedy, gdy składnik jest kompletny, sprawny oraz gotowy do realizowania funkcji gospodarczej. W praktyce szczególne błędy dotyczą maszyn wymagających montażu, urządzeń objętych odbiorem technicznym, linii produkcyjnych, budynków i środków transportu wymagających dodatkowego wyposażenia.

PRZYKŁAD 3

Spółka kupiła maszynę za 100 000 zł netto. Faktura za zakup maszyny została otrzymana w czerwcu. W lipcu i sierpniu poniesiono dodatkowe koszty niezbędne do przygotowania maszyny do używania: transport w wysokości 5000 zł netto, montaż w wysokości 12 000 zł netto oraz próby techniczne niezbędne do uruchomienia maszyny w wysokości 3000 zł netto.

Maszyna została odebrana technicznie i przyjęta do używania 27 sierpnia. Łączna wartość początkowa maszyny wynosi 120 000 zł. Do dnia odbioru technicznego wszystkie koszty związane z zakupem i przygotowaniem maszyny do używania powinny być wykazywane jako środki trwałe w budowie.

Jednostka przyjęła w polityce rachunkowości uproszczenie polegające na rozpoczęciu amortyzacji bilansowej od miesiąca następującego po miesiącu przyjęcia środka trwałego do używania.

Ujęcie księgowe

1. Ujęcie faktury za zakup maszyny:

Wn konto 30-4 „Rozliczenie zakupu niefinansowych aktywów trwałych"	100 000
Wn konto 22-1 „VAT naliczony i jego rozliczenie"	23 000
Ma konto 24-6 „Rozrachunki z tytułu niefinansowych aktywów trwałych"	123 000

2. Ujęcie faktury za transport:

Wn konto 30-4 „Rozliczenie zakupu niefinansowych aktywów trwałych"	5 000
Wn konto 22-1 „VAT naliczony i jego rozliczenie"	1 150

eprasa.pl 2dec83effe

Ma konto 24-6 „Rozrachunki z tytułu niefinansowych aktywów trwałych” 6 150

3. Ujęcie faktury za montaż:

Wn konto 30-4 „Rozliczenie zakupu niefinansowych aktywów trwałych” 12 000

Wn konto 22-1 „VAT naliczony i jego rozliczenie” 2 760

Ma konto 24-6 „Rozrachunki z tytułu niefinansowych aktywów trwałych” 14 760

4. Ujęcie faktury za próby techniczne niezbędne do uruchomienia maszyny:

Wn konto 30-4 „Rozliczenie zakupu niefinansowych aktywów trwałych” 3 000

Wn konto 22-1 „VAT naliczony i jego rozliczenie” 690

Ma konto 24-6 „Rozrachunki z tytułu niefinansowych aktywów trwałych” 3 690

5. Przeniesienie wartości netto nakładów na środki trwałe w budowie:

Wn konto 08 „Środki trwałe w budowie” 120 000

Ma konto 30-4 „Rozliczenie zakupu niefinansowych aktywów trwałych” 120 000

6. Po sporządzeniu dokumentu OT i oddaniu maszyny do używania:

Wn konto 01-3 „Urządzenia techniczne i maszyny” 120 000

Ma konto 08 „Środki trwałe w budowie” 120 000

WAŻNE! W praktyce sposób technicznego ujęcia zakupu środka trwałego zależy od przyjętej polityki rachunkowości. Jednostka może najpierw ujmować faktury na koncie 30-4 „Rozliczenie zakupu niefinansowych aktywów trwałych”, a następnie przenosić wartość netto nakładów na konto 08 „Środki trwałe w budowie”. Może również stosować uproszczenie polegające na bezpośrednim ujmowaniu nakładów na koncie 08 „Środki trwałe w budowie”, bez prowadzenia ewidencji przez konto 30-4. Ważne jest, aby przyjęty sposób wynikał z polityki rachunkowości i był stosowany konsekwentnie.

Zakładając, że maszyna została odebrana technicznie 27 sierpnia, a jednostka przyjęła w polityce rachunkowości rozpoczęcie amortyzacji od miesiąca następującego po miesiącu przyjęcia środka trwałego do używania, pierwszy odpis amortyzacyjny zostanie naliczony za wrzesień.

Przy wartości początkowej maszyny 120 000 zł i stawce amortyzacyjnej 20% roczny odpis amortyzacyjny wyniesie 24 000 zł, a miesięczny odpis amortyzacyjny 2000 zł.

Księgowanie miesięcznego odpisu amortyzacyjnego:

Wn konto 40-1 „Amortyzacja” 2 000

Ma konto 07-1 „Odpisy umorzeniowe środków trwałych” 2 000

Należy jednak pamiętać, że rozpoczęcie amortyzacji bilansowej od następnego miesiąca jest uproszczeniem wynikającym z przyjętej polityki rachunkowości. Bilansowo jednostka może rozpocząć amortyzację już od miesiąca przyjęcia środka trwałego do używania, jeżeli tak określono w zasadach rachunkowości. W praktyce wiele jednostek stosuje amortyzację od miesiąca następnego, ponieważ jest to rozwiązanie spójne z podejściem podatkowym.

eprasa.pl 2dec83effe

Ujęcie podatkowe

Podatkowo wartość początkowa maszyny obejmuje cenę nabycia oraz koszty związane z zakupem naliczone do dnia przekazania środka trwałego do używania, w tym transport, montaż oraz próby techniczne niezbędne do uruchomienia maszyny. W przedstawionym przykładzie wartość początkowa dla celów podatkowych wynosi 120 000 zł.

Amortyzację podatkową rozpoczyna się od pierwszego miesiąca następującego po miesiącu, w którym środek trwały został wprowadzony do ewidencji. Jeżeli maszyna została przyjęta do używania i wprowadzona do ewidencji w sierpniu, pierwszy podatkowy odpis amortyzacyjny zostanie naliczony za wrzesień.

Jeżeli jednostka rozpoczęłaby amortyzację od czerwca, czyli od miesiąca otrzymania faktury za maszynę, mimo że maszyna była kompletna i zdatna do używania dopiero 27 sierpnia, zawyżyłaby koszty amortyzacji o 6000 zł. Kwota ta wynika z trzech przedwczesnych odpisów amortyzacyjnych po 2000 zł, naliczonych za czerwiec, lipiec i sierpień.

Błędem byłoby więc rozpoczęcie amortyzacji już w dacie otrzymania faktury albo dostawy maszyny, jeżeli składnik majątku wymagał jeszcze transportu, montażu, prób technicznych lub odbioru. Do czasu zakończenia tych czynności maszyna nie była kompletna i gotowa do używania, dlatego nie powinna być amortyzowana.

Nieprawidłowe ustalenie wartości początkowej

Wartość początkowa środka trwałego nie zawsze odpowiada wyłącznie cenie wskazanej na fakturze zakupu. **Powinna obejmować cenę nabycia oraz koszty pozostające w bezpośrednim związku z zakupem, montażem, przystosowaniem i przygotowaniem składnika majątku do używania, poniesione do dnia przyjęcia środka trwałego do używania.**

W praktyce najczęściej pomijane są koszty transportu, ubezpieczenia w drodze, załadunku, rozładunku, instalacji, prac adaptacyjnych, opłat notarialnych, opłat rejestracyjnych oraz prób i odbiorów technicznych, jeżeli są one niezbędne do uruchomienia środka trwałego. Z drugiej strony błędem jest doliczanie do wartości początkowej kosztów ogólnego zarządu, promocji, szkoleń o charakterze ogólnym lub zwykłych kosztów administracyjnych, które nie doprowadzają środka trwałego do stanu zdatnego do używania.

PRZYKŁAD 4

Przedsiębiorstwo kupiło urządzenie za 60 000 zł netto. Poniosło również dodatkowe koszty niezbędne do przygotowania urządzenia do używania: transport w wysokości 3000 zł netto, usługę instalacyjną w wysokości 7000 zł netto, wykonanie specjalistycznego przyłącza elektrycznego w wysokości 12 000 zł netto oraz odbiór techniczny w wysokości 2000 zł netto.

eprasa.pl 2dec83effe

Łączna wartość początkowa środka trwałego wynosi 84 000 zł. Pominięcie kosztów dodatkowych i przyjęcie wartości początkowej wyłącznie w kwocie 60 000 zł spowodowałoby zaniżenie wartości aktywów o 24 000 zł.

Ujęcie księgowe

Faktury dotyczące zakupu urządzenia oraz kosztów bezpośrednio związanych z jego przygotowaniem do używania jednostka może ująć na koncie 30-4 „Rozliczenie zakupu niefinansowych aktywów trwałych", a następnie przenieść wartość netto nakładów na konto 08 „Środki trwałe w budowie". Jednostka może również, jeżeli wynika to z przyjętej polityki rachunkowości, ujmować nakłady bezpośrednio na koncie 08 „Środki trwałe w budowie", bez prowadzenia ewidencji przez konto 30-4.

Łączna wartość początkowa środka trwałego wynosi:

60 000 zł + 3000 zł + 7000 zł + 12 000 zł + 2000 zł = 84 000 zł.

1. Ujęcie wartości netto nakładów na środki trwałe w budowie:

Wn konto 08 „Środki trwałe w budowie"	84 000
Ma konto 30-4 „Rozliczenie zakupu niefinansowych aktywów trwałych"	84 000

2. Po przyjęciu urządzenia do używania:

Wn konto 01-3 „Urządzenia techniczne i maszyny"	84 000
Ma konto 08 „Środki trwałe w budowie"	84 000

Jeżeli jednostka amortyzuje urządzenie metodą liniową przez 5 lat:

- roczna stawka amortyzacyjna wynosi:

  100% : 5 lat = 20%,
- roczny odpis amortyzacyjny wynosi:

  84 000 zł x 20% = 16 800 zł,
- miesięczny odpis amortyzacyjny wynosi:

  16 800 zł : 12 miesięcy = 1400 zł.

Księgowanie miesięcznego odpisu amortyzacyjnego:

Wn konto 40-1 „Amortyzacja"	1 400
Ma konto 07-1 „Odpisy umorzeniowe środków trwałych"	1 400

Przy błędnie ustalonej wartości początkowej w wysokości 60 000 zł amortyzacja zostałaby obliczona następująco:

- roczna stawka amortyzacyjna:

  100% : 5 lat = 20%,
- roczny odpis amortyzacyjny:

  60 000 zł x 20% = 12 000 zł,

eprasa.pl 2dec83effe

- miesięczny odpis amortyzacyjny:

  12 000 zł : 12 miesięcy = 1000 zł.
- w efekcie koszty amortyzacji byłyby zaniżone o:

  16 800 zł – 12 000 zł = 4800 zł rocznie, czyli:

  1400 zł – 1000 zł = 400 zł miesięcznie.

Ujęcie podatkowe

Podatkowo wartość początkowa środka trwałego również powinna obejmować cenę nabycia powiększoną o koszty związane z zakupem naliczone do dnia przekazania środka trwałego do używania. W tym przykładzie do wartości początkowej należy zaliczyć nie tylko cenę urządzenia, ale także transport, instalację, specjalistyczne przyłącze elektryczne oraz odbiór techniczny, ponieważ są one niezbędne do doprowadzenia urządzenia do stanu zdatnego do używania.

Prawidłowa wartość początkowa dla celów podatkowych wynosi 84 000 zł. Przy 5-letnim okresie amortyzacji roczny odpis wynosi 16 800 zł, a miesięczny 1400 zł. Przyjęcie do amortyzacji wyłącznie ceny zakupu urządzenia, czyli 60 000 zł, skutkowałoby zaniżeniem podatkowych kosztów uzyskania przychodów o 4800 zł rocznie.

W przypadku środka trwałego wytwarzanego we własnym zakresie zasady są podobne.

PRZYKŁAD 5

Spółka we własnym zakresie buduje specjalistyczną linię technologiczną, która po zakończeniu budowy będzie wykorzystywana w działalności produkcyjnej przez okres dłuższy niż rok. W trakcie realizacji inwestycji poniesiono następujące wydatki:

- zużycie materiałów – 50 000 zł,
- wynagrodzenia pracowników bezpośrednio zaangażowanych w budowę – 40 000 zł,
- usługi projektowe – 16 000 zł,
- odbiór techniczny i uruchomienie linii – 4000 zł,
- koszty finansowania zewnętrznego (odsetki) poniesione w okresie budowy, które zgodnie z przyjętymi zasadami zwiększają koszt wytworzenia – 10 000 zł.

Koszty ogólnego zarządu w wysokości 8000 zł dotyczą funkcjonowania całej jednostki i nie pozostają w bezpośrednim związku z budową linii technologicznej. W związku z tym nie zwiększają wartości początkowej środka trwałego i powinny zostać odniesione bezpośrednio w koszty okresu.

Łączna wartość początkowa środka trwałego wynosi:

50 000 zł + 40 000 zł + 16 000 zł + 4000 zł + 10 000 zł = 120 000 zł.

Koszty ogólnego zarządu w wysokości 8000 zł nie zwiększają wartości początkowej środka trwałego, ponieważ nie są kosztami bezpośrednio związanymi z jego wytworzeniem.

eprasa.pl 2dec83effe

Ujęcie księgowe

1. Pobrano materiały z magazynu do budowy linii technologicznej:

Wn konto 08 „Środki trwałe w budowie”	50 000
Ma konto 31 „Materiały”	50 000

2. Naliczono wynagrodzenia pracowników bezpośrednio wykonujących budowę:

Wn konto 08 „Środki trwałe w budowie”	40 000
Ma konto 23 „Rozrachunki z tytułu wynagrodzeń”	40 000

3. Otrzymano fakturę za usługi projektowe:

Wn konto 08 „Środki trwałe w budowie”	16 000
Wn konto 22-1 „VAT naliczony i jego rozliczenie”	3 680
Ma konto 24-6 „Rozrachunki z tytułu niefinansowych aktywów trwałych”	19 680

4. Otrzymano fakturę za odbiór techniczny i uruchomienie linii:

Wn konto 08 „Środki trwałe w budowie”	4 000
Wn konto 22-1 „VAT naliczony i jego rozliczenie”	920
Ma konto 24-6 „Rozrachunki z tytułu niefinansowych aktywów trwałych”	4 920

5. Zapłacono odsetki od kredytu naliczone do dnia przyjęcia środka trwałego do używania, które zgodnie z przyjętymi zasadami zwiększają koszt jego wytworzenia:

Wn konto 08 „Środki trwałe w budowie”	10 000
Ma konto 13-1 „Rachunek bankowy”	10 000

6. Po zakończeniu budowy, sporządzeniu dokumentu OT i przyjęciu linii technologicznej do używania:

Wn konto 01-3 „Urządzenia techniczne i maszyny”	120 000
Ma konto 08 „Środki trwałe w budowie”	120 000

Jeżeli jednostka amortyzuje linię technologiczną metodą liniową przez 5 lat, roczna stawka amortyzacyjna wynosi:

100% : 5 lat = 20%.

Roczny odpis amortyzacyjny wynosi:

120 000 zł x 20% = 24 000 zł.

Miesięczny odpis amortyzacyjny wynosi:

24 000 zł : 12 miesięcy = 2000 zł.

7. Księgowanie miesięcznego odpisu amortyzacyjnego:

Wn konto 40-1 „Amortyzacja”	2 000
Ma konto 07-1 „Odpisy umorzeniowe środków trwałych”	2 000

eprasa.pl 2dec83effe

Ujęcie podatkowe

Dla celów podatkowych wartość początkową środka trwałego wytworzonego we własnym zakresie stanowi koszt jego wytworzenia. Obejmuje on wartość zużytych materiałów, wynagrodzenia pracowników bezpośrednio zaangażowanych w budowę, wykorzystane usługi obce oraz inne koszty pozostające w bezpośrednim związku z wytworzeniem środka trwałego. W uzasadnionych przypadkach wartość początkową mogą zwiększać również koszty finansowania zewnętrznego poniesione do dnia przekazania środka trwałego do używania.

W analizowanym przykładzie wartość początkową ustalono w wysokości:

50 000 zł + 40 000 zł + 16 000 zł + 4000 zł + 10 000 zł = 120 000 zł.

Do wartości początkowej nie zalicza się natomiast kosztów ogólnego zarządu w wysokości 8000 zł, ponieważ nie pozostają one w bezpośrednim związku z wytworzeniem konkretnego środka trwałego.

Gdyby spółka błędnie zaliczyła do wartości początkowej również koszty ogólnego zarządu, wartość środka trwałego wyniosłaby 128 000 zł (120 000 zł + 8000 zł). W konsekwencji roczny odpis amortyzacyjny wyniósłby 25 600 zł, zamiast 24 000 zł, a miesięczny 2133,33 zł, zamiast 2000 zł. Oznaczałoby to zawyżenie kosztów amortyzacji o 1600 zł rocznie, czyli o 133,33 zł miesięcznie.

Błędy w rozliczeniu podatku VAT przy zakupie środka trwałego

VAT naliczony, odliczony przez jednostkę, nie zwiększa wartości początkowej środka trwałego. Do wartości początkowej zalicza się tylko tę część podatku VAT, której jednostka nie ma prawa odliczyć. Błąd w tym zakresie wpływa jednocześnie na wartość aktywów, wysokość amortyzacji bilansowej oraz rozliczenie podatku dochodowego.

PRZYKŁAD 6

Spółka kupiła samochód osobowy za 200 000 zł netto. Podatek VAT wykazany na fakturze wyniósł 46 000 zł, a wartość brutto faktury 246 000 zł. Samochód jest wykorzystywany w sposób mieszany, czyli zarówno do działalności gospodarczej, jak i do celów niezapewniających pełnego prawa do odliczenia VAT. W związku z tym jednostka ma prawo odliczyć 50% VAT.

Kwotę podatku VAT rozlicza się następująco:

46 000 zł x 50% = 23 000 zł – VAT podlegający odliczeniu,

46 000 zł – 23 000 zł = 23 000 zł – VAT niepodlegający odliczeniu.

Nieodliczona część VAT zwiększa wartość początkową samochodu.

Wartość początkowa środka trwałego wynosi więc:

200 000 zł + 23 000 zł = 223 000 zł.

eprasa.pl 2dec83effe

Błędem byłoby przyjęcie wartości początkowej w kwocie 200 000 zł, ponieważ pominięto by VAT niepodlegający odliczeniu. Błędem byłoby również przyjęcie wartości 246 000 zł, ponieważ oznaczałoby to doliczenie do wartości początkowej także tej części VAT, którą jednostka ma prawo odliczyć.

Ujęcie księgowe

1. Księgowanie faktury za zakup samochodu:

Wn konto 30-4 „Rozliczenie zakupu niefinansowych aktywów trwałych”	223 000
Wn konto 22-1 „VAT naliczony i jego rozliczenie”	23 000
Ma konto 24-6 „Rozrachunki z tytułu niefinansowych aktywów trwałych”	246 000

2. Po przyjęciu samochodu do używania:

Wn konto 01-4 „Środki transportu”	223 000
Ma konto 30-4 „Rozliczenie zakupu niefinansowych aktywów trwałych”	223 000

Jeżeli jednostka amortyzuje samochód metodą liniową według stawki 20%, roczny odpis amortyzacyjny wynosi:

223 000 zł x 20% = 44 600 zł.

Miesięczny odpis amortyzacyjny wynosi:

44 600 zł : 12 miesięcy = 3716,67 zł.

3. Księgowanie miesięcznego odpisu amortyzacyjnego:

Wn konto 40-1 „Amortyzacja”	3 716,67
Ma konto 07-1 „Odpisy umorzeniowe środków trwałych”	3 716,67

Ujęcie podatkowe

Dla celów podatkowych wartość początkowa samochodu również wynosi 223 000 zł, ponieważ obejmuje cenę netto oraz tę część VAT, której jednostka nie ma prawa odliczyć.

W 2026 r. trzeba dodatkowo uwzględnić limity podatkowe dotyczące amortyzacji samochodów osobowych. Dla samochodów osobowych o emisji CO_2 wynoszącej co najmniej 50 g/km limit wynosi 100 000 zł. Dla samochodów o emisji poniżej 50 g/km limit wynosi 150 000 zł, natomiast dla samochodów elektrycznych i napędzanych wodorem 225 000 zł.

Jeżeli samochód z przykładu ma emisję CO_2 wynoszącą co najmniej 50 g/km, do kosztów podatkowych można zaliczyć tylko tę część odpisu amortyzacyjnego, która odpowiada proporcji limitu 100 000 zł do wartości początkowej 223 000 zł.

Roczny odpis bilansowy wynosi:

223 000 zł x 20% = 44 600 zł.

Część rocznego odpisu stanowiąca koszt podatkowy wynosi:

44 600 zł x 100 000 zł : 223 000 zł = 20 000 zł.

eprasa.pl 2dec83effe

Pozostała część odpisu amortyzacyjnego wynosi:

44 600 zł – 20 000 zł = 24 600 zł.

Kwota 24 600 zł jest kosztem bilansowym, ale nie stanowi kosztu uzyskania przychodu.

Miesięcznie oznacza to, że odpis bilansowy wynosi 3716,67 zł, natomiast do kosztów podatkowych można zaliczyć 1666,67 zł. Różnica w wysokości 2050 zł miesięcznie nie stanowi kosztu podatkowego.

Niewłaściwe rozróżnianie remontu i ulepszenia

Bardzo istotnym obszarem ryzyka jest rozróżnienie remontu od ulepszenia środka trwałego. Remont ma na celu przywrócenie pierwotnej sprawności technicznej lub użytkowej składnika majątku. Co do zasady jego koszt ujmuje się bezpośrednio w wyniku finansowym okresu, w którym został poniesiony.

Ulepszenie powoduje natomiast wzrost wartości użytkowej środka trwałego w stosunku do wartości z dnia przyjęcia go do używania. Może to oznaczać zwiększenie zdolności produkcyjnej, wydłużenie okresu używania, poprawę jakości pracy, obniżenie kosztów eksploatacji albo rozszerzenie funkcjonalności. Wydatki na ulepszenie zwiększają wartość początkową środka trwałego i są rozliczane przez amortyzację.

PRZYKŁAD 7

Maszyna produkcyjna ma wartość początkową 400 000 zł, dotychczasowe umorzenie to 140 000 zł, wartość netto – 260 000 zł.

Wartość netto maszyny ustalono następująco:

400 000 zł – 140 000 zł = 260 000 zł.

a) Jednostka poniosła 48 000 zł netto na wymianę zużytych elementów na części o podobnych parametrach technicznych. Jeżeli prace przywróciły jedynie pierwotną zdolność maszyny do działania, wydatek stanowi remont, a nie ulepszenie.

Ujęcie księgowe remontu

1. Otrzymano fakturę za remont maszyny:

Wn konto 40-3 „Usługi obce”	48 000
Wn konto 22-1 „VAT naliczony i jego rozliczenie”	11 040
Ma konto 21 „Rozrachunki z dostawcami”	59 040

W tym przypadku zastosowanie konta 21 „Rozrachunki z dostawcami” jest właściwe, ponieważ jednostka nabywa usługę remontową, a nie środek trwały ani nakłady zwiększające wartość środka trwałego.

Gdyby jednostka błędnie doliczyła koszt remontu w wysokości 48 000 zł do wartości maszyny, przy pozostałym okresie używania wynoszącym 36 miesięcy zwiększyłaby miesięczną amortyzację o:

eprasa.pl 2dec83effe

48 000 zł : 36 miesięcy = 1333,33 zł.

Prowadziłoby to do nieuzasadnionego przeniesienia bieżącego kosztu remontu na przyszłe okresy sprawozdawcze.

b) Inaczej należy ocenić wydatek na automatyczny moduł sterujący w wysokości 65 000 zł netto. Moduł zwiększa wydajność maszyny o 20%, skraca czas produkcji i pozwala wykonywać nowe operacje. W tym przypadku wydatek ma charakter ulepszenia, ponieważ powoduje wzrost wartości użytkowej maszyny.

Ujęcie księgowe ulepszenia

2. Otrzymano fakturę za automatyczny moduł sterujący:

Wn konto 08 „Środki trwałe w budowie”	65 000
Wn konto 22-1 „VAT naliczony i jego rozliczenie”	14 950
Ma konto 24-6 „Rozrachunki z tytułu niefinansowych aktywów trwałych”	79 950

3. Po zakończeniu modernizacji i przyjęciu ulepszenia do używania:

Wn konto 01-3 „Urządzenia techniczne i maszyny”	65 000
Ma konto 08 „Środki trwałe w budowie”	65 000

Po ulepszeniu wartość netto maszyny podlegająca dalszemu rozliczeniu wynosi:

260 000 zł + 65 000 zł = 325 000 zł.

Przy pozostałym okresie amortyzacji wynoszącym 36 miesięcy miesięczny odpis amortyzacyjny wyniesie:

325 000 zł : 36 miesięcy = 9027,78 zł.

4. Księgowanie miesięcznego odpisu amortyzacyjnego po ulepszeniu:

Wn konto 40-1 „Amortyzacja”	9 027,78
Ma konto 07-1 „Odpisy umorzeniowe środków trwałych”	9 027,78

Ujęcie podatkowe

Podatkowo wydatek na remont co do zasady stanowi koszt uzyskania przychodów w dacie poniesienia, o ile spełnia ogólne warunki zaliczenia do kosztów podatkowych. Jeżeli jednak poniesione nakłady powodują ulepszenie środka trwałego, to zwiększają jego wartość początkową i są rozliczane przez odpisy amortyzacyjne.

Wydatki na ulepszenie zwiększają wartość początkową środka trwałego, jeżeli w danym roku podatkowym przekraczają 10 000 zł i powodują wzrost wartości użytkowej składnika majątku w stosunku do wartości z dnia przyjęcia go do używania. Samo przekroczenie kwoty 10 000 zł nie wystarczy, jeżeli prace mają wyłącznie charakter odtworzeniowy. W takim przypadku nadal mamy do czynienia z remontem, a nie z ulepszeniem.

Błędem byłoby więc automatyczne traktowanie każdego wydatku powyżej 10 000 zł jako ulepszenia. O kwalifikacji decyduje przede wszystkim charakter wykonanych prac i ich wpływ na wartość użytkową środka trwałego.

eprasa.pl 2dec83effe

Automatyczne utożsamianie amortyzacji bilansowej z podatkową

Amortyzacja bilansowa i podatkowa mogą być różne, ponieważ służą innym celom. Amortyzacja bilansowa powinna odzwierciedlać ekonomiczne zużywanie się środka trwałego, czyli przewidywany okres jego używania w jednostce. Amortyzacja podatkowa jest natomiast ustalana zgodnie z przepisami podatkowymi, przy zastosowaniu właściwej metody i stawki. **Zbieżność obu odpisów jest możliwa, ale nie powinna być przyjmowana automatycznie.**

PRZYKŁAD 8

Spółka kupiła urządzenie za 420 000 zł netto. Analiza techniczna wykazała, że przewidywany okres ekonomicznej użyteczności tego urządzenia wynosi 8 lat. Jednostka przyjęła więc amortyzację bilansową według stawki 12,5% rocznie.

Stawkę bilansową ustalono następująco:

100% : 8 lat = 12,5%.

Roczny odpis bilansowy wynosi:

420 000 zł x 12,5% = 52 500 zł.

Miesięczny odpis bilansowy wynosi:

52 500 zł : 12 miesięcy = 4375 zł.

Dla celów podatkowych, przy założeniu że właściwa stawka z Wykazu stawek amortyzacyjnych to 14%, roczny odpis podatkowy wynosi:

420 000 zł x 14% = 58 800 zł.

Miesięczny odpis podatkowy wynosi:

58 800 zł : 12 miesięcy = 4900 zł.

Po roku wartość netto urządzenia w księgach rachunkowych wyniesie:

420 000 zł – 52 500 zł = 367 500 zł.

W ewidencji podatkowej niezamortyzowana wartość urządzenia wyniesie:

420 000 zł – 58 800 zł = 361 200 zł.

Różnica pomiędzy wartością bilansową a podatkową wynosi:

367 500 zł – 361 200 zł = 6300 zł.

Różnica 6300 zł nie jest błędem. Jest naturalnym skutkiem stosowania odmiennych zasad ustalania amortyzacji bilansowej i podatkowej.

Ujęcie księgowe

W księgach rachunkowych jednostka ujmuje odpis amortyzacyjny wynikający z przyjętej polityki rachunkowości, czyli w tym przypadku odpis bilansowy w wysokości 4375 zł miesięcznie.

eprasa.pl 2dec83effe

Księgowanie miesięcznego odpisu amortyzacyjnego:

Wn konto 40-1 „Amortyzacja” 4 375

Ma konto 07-1 „Odpisy umorzeniowe środków trwałych” 4 375

Odpis podatkowy w wysokości 4900 zł miesięcznie nie jest odrębnym zapisem księgowym na kontach rachunkowych. Służy do ustalenia kosztów uzyskania przychodów w rozliczeniu podatkowym.

Ujęcie podatkowe

Dla celów podatkowych jednostka stosuje zasady wynikające z przepisów podatkowych.

W przedstawionym przykładzie podatkowy roczny odpis amortyzacyjny wynosi 58 800 zł, a miesięczny 4900 zł.

Oznacza to, że w pierwszym roku podatkowe koszty amortyzacji są wyższe od kosztów bilansowych o:

58 800 zł – 52 500 zł = 6300 zł.

Różnica ta nie oznacza błędu w księgach rachunkowych. Wynika wyłącznie z tego, że dla celów bilansowych jednostka przyjęła okres ekonomicznej użyteczności wynoszący 8 lat, natomiast dla celów podatkowych stosuje stawkę właściwą według przepisów podatkowych.

Błędem byłoby automatyczne przyjęcie stawki podatkowej 14% jako stawki bilansowej bez udokumentowania rzeczywistego okresu ekonomicznej użyteczności urządzenia. Jednostka powinna umieć wykazać, dlaczego przewiduje użytkowanie środka trwałego przez określony czas oraz jakie czynniki uwzględniła przy ustalaniu stawki amortyzacji bilansowej. Znaczenie mogą mieć m.in.: intensywność eksploatacji, liczba zmian produkcyjnych, postęp technologiczny, warunki techniczne, planowane remonty, sposób użytkowania oraz ograniczenia prawne.

WAŻNE! Jeżeli jednostka stosuje przepisy dotyczące podatku odroczonego, różnice pomiędzy amortyzacją bilansową i podatkową mogą powodować powstanie różnic przejściowych, a w konsekwencji konieczność ujęcia aktywów lub rezerw z tytułu odroczonego podatku dochodowego. Różnice te wynikają z odmiennej wartości bilansowej i podatkowej środka trwałego, będącej efektem stosowania różnych zasad amortyzacji na potrzeby prawa bilansowego i przepisów podatkowych.

W przedstawionym przykładzie po pierwszym roku wartość bilansowa netto urządzenia wynosi 367 500 zł, natomiast jego wartość podatkowa to 361 200 zł. Powstała dodatnia różnica przejściowa w wysokości 6300 zł (367 500 zł – 361 200 zł). Jeżeli jednostka tworzy podatek odroczony, różnica ta stanowi podstawę do ustalenia aktywów lub rezerw z tytułu odroczonego podatku dochodowego, zgodnie z przepisami uor.

eprasa.pl 2dec83effe

Dobór metody amortyzacji nieodpowiadającej sposobowi używania środka trwałego

Metoda liniowa jest najczęściej stosowana, ale nie zawsze najlepiej odzwierciedla rzeczywiste zużycie środka trwałego. Jeżeli składnik majątku zużywa się przede wszystkim w zależności od liczby wyprodukowanych jednostek, przepracowanych godzin albo wykonanych kilometrów, właściwsza może być metoda oparta na rzeczywistym wykorzystaniu. **Wybór metody amortyzacji powinien odzwierciedlać sposób czerpania korzyści ekonomicznych ze środka trwałego.**

PRZYKŁAD 9

Jednostka zakupiła maszynę za 360 000 zł i szacuje, że w całym okresie użytkowania maszyna ta pozwoli wyprodukować 900 000 sztuk wyrobów. Amortyzacja bilansowa może zostać ustalona metodą naturalną, czyli według liczby faktycznie wyprodukowanych sztuk.

Stawka amortyzacji przypadająca na jedną sztukę wynosi:

360 000 zł : 900 000 sztuk = 0,40 zł/szt.

W pierwszym roku maszyna wyprodukowała 140 000 sztuk, dlatego odpis amortyzacyjny wynosi:

140 000 sztuk x 0,40 zł = 56 000 zł.

W drugim roku produkcja wzrosła do 220 000 sztuk, dlatego odpis amortyzacyjny wynosi:

220 000 sztuk x 0,40 zł = 88 000 zł.

Ujęcie księgowe

1. Zaksięgowanie odpisu amortyzacyjnego za pierwszy rok:

Wn konto 40-1 „Amortyzacja”	56 000
Ma konto 07-1 „Odpisy umorzeniowe środków trwałych”	56 000

2. Zaksięgowanie odpisu amortyzacyjnego za drugi rok:

Wn konto 40-1 „Amortyzacja”	88 000
Ma konto 07-1 „Odpisy umorzeniowe środków trwałych”	88 000

Gdyby jednostka przyjęła metodę liniową na 5 lat:

- roczna stawka amortyzacyjna wyniosłaby:

  100% : 5 lat = 20%,
- roczny odpis metodą liniową wyniósłby:

  360 000 zł x 20% = 72 000 zł.

W pierwszym roku amortyzacja liniowa byłaby wyższa od amortyzacji ustalonej według rzeczywistego wykorzystania o:

72 000 zł – 56 000 zł = 16 000 zł.

eprasa.pl 2dec83effe

W drugim roku amortyzacja liniowa byłaby niższa od amortyzacji ustalonej według rzeczywistego wykorzystania o:

88 000 zł – 72 000 zł = 16 000 zł.

Taki sposób rozliczenia może zniekształcać wynik finansowy poszczególnych okresów, zwłaszcza w przedsiębiorstwach o znaczących wahaniach produkcji.

Ujęcie podatkowe

Dla celów podatkowych jednostka stosuje zasady amortyzacji wynikające z przepisów podatkowych. Metoda amortyzacji przyjęta bilansowo, oparta na liczbie wyprodukowanych sztuk, nie musi być tożsama z metodą podatkową. W praktyce może więc powstać różnica między amortyzacją bilansową a podatkową.

Jeżeli jednostka stosuje przepisy dotyczące podatku odroczonego, różnice pomiędzy wartością bilansową i podatkową środka trwałego mogą powodować powstanie różnic przejściowych, a w konsekwencji konieczność ujęcia aktywów albo rezerw z tytułu odroczonego podatku dochodowego.

Brak okresowej weryfikacji stawek i okresów amortyzacji

Przyjęta stawka amortyzacyjna nie powinna pozostawać niezmienna tylko dlatego, że została wpisana do kartoteki środka trwałego kilka lat wcześniej. Jednostka powinna okresowo sprawdzać, czy przewidywany okres ekonomicznej użyteczności środka trwałego nadal odpowiada rzeczywistości.

Zmiana okresu amortyzacji może wynikać m.in. z: intensywniejszego korzystania z maszyny, przyspieszonego postępu technologicznego, utraty rynku, zmiany planów produkcyjnych, modernizacji składnika majątku albo decyzji o wcześniejszym wycofaniu środka trwałego z używania.

PRZYKŁAD 10

Maszyna została przyjęta do używania za 180 000 zł i pierwotnie miała być amortyzowana przez 6 lat.

Roczna stawka amortyzacyjna wynosiła:

100% : 6 lat = 16,67%.

Roczny odpis amortyzacyjny wynosił:

180 000 zł : 6 lat = 30 000 zł.

Po dwóch latach suma dokonanych odpisów amortyzacyjnych wyniosła:

30 000 zł x 2 lata = 60 000 zł.

Wartość netto maszyny po dwóch latach wyniosła:

180 000 zł – 60 000 zł = 120 000 zł.

eprasa.pl 2dec83effe

W trakcie trzeciego roku jednostka ustaliła, że ze względu na planowaną zmianę technologii maszyna będzie użytkowana jeszcze tylko przez 3 lata, a nie przez wcześniej zakładane 4 lata.

Od momentu zmiany szacunku pozostała wartość netto maszyny, czyli 120 000 zł, powinna być rozliczana przez nowy przewidywany okres użytkowania, czyli przez 3 lata.

Nowy roczny odpis amortyzacyjny wynosi:

120 000 zł : 3 lata = 40 000 zł.

Nowy miesięczny odpis amortyzacyjny wynosi:

40 000 zł : 12 miesięcy = 3333,33 zł.

Ujęcie księgowe

1. Zaksięgowanie miesięcznego odpisu amortyzacyjnego po zmianie okresu ekonomicznej użyteczności:

Wn konto 40-1 „Amortyzacja”	3 333,33
Ma konto 07-1 „Odpisy umorzeniowe środków trwałych”	3 333,33

Nie należy korygować odpisów amortyzacyjnych naliczonych za pierwsze dwa lata, jeżeli zostały ustalone prawidłowo na podstawie informacji dostępnych w tamtym czasie. Zmiana okresu amortyzacji jest zmianą wartości szacunkowej, dlatego wpływa wyłącznie na okres bieżący oraz przyszłe okresy sprawozdawcze.

Gdyby jednostka nie dokonała weryfikacji i nadal amortyzowała maszynę według pierwotnego planu, roczny odpis pozostałby na poziomie 30 000 zł. Po zmianie szacunku prawidłowy roczny odpis wynosi 40 000 zł. Oznacza to, że koszty amortyzacji byłyby zaniżane o:

40 000 zł – 30 000 zł = 10 000 zł rocznie.

Miesięcznie koszty amortyzacji byłyby zaniżane o:

3333,33 zł – 2500 zł = 833,33 zł.

Nieprawidłowe ujęcie amortyzacji i umorzenia w księgach

Amortyzacja stanowi koszt okresu, natomiast umorzenie jest narastającym zmniejszeniem wartości środka trwałego. **Częstym błędem jest księgowanie odpisu amortyzacyjnego wyłącznie w koszty, bez równoczesnego zwiększenia umorzenia, albo aktualizowanie samego umorzenia bez wykazania kosztu amortyzacji.**

Prawidłowo naliczony odpis powinien wpływać równocześnie na koszty działalności oraz na wartość bilansową składnika majątku. Wartość początkowa środka trwałego pozostaje na koncie 01 do momentu jego sprzedaży, likwidacji albo innego rozchodu. Zmniejszenie wartości bilansowej następuje przez odrębne konto umorzenia.

eprasa.pl 2dec83effe

PRZYKŁAD 11

Urządzenie o wartości początkowej 240 000 zł jest amortyzowane miesięcznie kwotą 2000 zł.

Ujęcie księgowe

1. Księgowanie miesięcznego odpisu amortyzacyjnego:

Wn konto 40-1 „Amortyzacja”	2 000
Ma konto 07-1 „Odpisy umorzeniowe środków trwałych”	2 000

Po pierwszym miesiącu wartość brutto urządzenia na koncie 01-3 „Urządzenia techniczne i maszyny” nadal wynosi 240 000 zł. Umorzenie wykazane na koncie 07-1 „Odpisy umorzeniowe środków trwałych” to 2000 zł, dlatego wartość netto urządzenia wynosi:

240 000 zł – 2000 zł = 238 000 zł.

Po 12 miesiącach umorzenie wyniesie:

2000 zł x 12 miesięcy = 24 000 zł.

Wartość netto urządzenia po 12 miesiącach będzie wynosiła:

240 000 zł – 24 000 zł = 216 000 zł.

Błędem byłoby bezpośrednie zmniejszanie konta 01-3 „Urządzenia techniczne i maszyny” o miesięczne odpisy amortyzacyjne. Konto środków trwałych powinno przedstawiać wartość początkową składnika aż do jego sprzedaży, likwidacji albo innego rozchodu. Umorzenie powinno być ewidencjonowane odrębnie na koncie 07-1 „Odpisy umorzeniowe środków trwałych”.

Ujęcie podatkowe

Dla celów podatkowych odpis amortyzacyjny może stanowić koszt uzyskania przychodów, jeżeli został naliczony zgodnie z przepisami podatkowymi. Należy jednak pamiętać, że wysokość amortyzacji bilansowej i podatkowej może się różnić. W księgach rachunkowych ujmuje się odpis bilansowy, natomiast odpis podatkowy służy do ustalenia kosztów podatkowych.

Jeżeli amortyzacja bilansowa i podatkowa są różne, powstają różnice pomiędzy wartością bilansową i podatkową środka trwałego. U jednostek stosujących przepisy o podatku odroczonym różnice te mogą powodować konieczność rozpoznania aktywów albo rezerw z tytułu odroczonego podatku dochodowego.

Nieprawidłowe rozliczenie sprzedaży środka trwałego

Sprzedaż środka trwałego wymaga wykazania przychodu ze sprzedaży oraz równoczesnego wyksięgowania wartości początkowej i dotychczasowego umorzenia. Pozostawienie sprzedanego składnika na koncie środków trwałych zawyża aktywa, a niewyksięgowanie umorzenia zniekształca wartość majątku oraz wynik finansowy.

eprasa.pl 2dec83effe

Kosztem rozchodu środka trwałego nie jest jego pełna historyczna wartość początkowa, lecz nieumorzona wartość netto. Wynik na sprzedaży ustala się przez porównanie przychodu netto ze sprzedaży z wartością netto sprzedawanego środka trwałego.

PRZYKŁAD 12

Jednostka sprzedaje maszynę o wartości początkowej 300 000 zł. Dotychczasowe umorzenie to 170 000 zł, dlatego wartość netto maszyny wynosi:

300 000 zł – 170 000 zł = 130 000 zł.

Cena sprzedaży maszyny wynosi 180 000 zł netto, a VAT należny to 41 400 zł. Wartość brutto faktury sprzedaży wynosi:

180 000 zł + 41 400 zł = 221 400 zł.

Ujęcie księgowe

1. Wystawienie faktury sprzedaży maszyny:

Wn konto 24-6 „Rozrachunki z tytułu niefinansowych aktywów trwałych”	221 400
Ma konto 76-0/1 „Przychody z tytułu rozchodu niefinansowych aktywów trwałych”	180 000
Ma konto 22-2 „VAT należny i jego rozliczenie”	41 400

2. Równocześnie należy wyksięgować sprzedaną maszynę z ewidencji środków trwałych:

Wn konto 07-1 „Odpisy umorzeniowe środków trwałych”	170 000
Wn konto 76-1/1 „Koszty z tytułu rozchodu niefinansowych aktywów trwałych”	130 000
Ma konto 01-3 „Urządzenia techniczne i maszyny”	300 000

Wynik na sprzedaży środka trwałego wynosi:

180 000 zł – 130 000 zł = 50 000 zł.

Oznacza to, że jednostka osiągnęła zysk na sprzedaży środka trwałego w wysokości 50 000 zł.

Błędem byłoby ujęcie w kosztach całej historycznej wartości początkowej maszyny, czyli 300 000 zł. Kosztem rozchodu jest wyłącznie nieumorzona wartość środka trwałego, czyli 130 000 zł. Dotychczasowe umorzenie w wysokości 170 000 zł nie jest ponownie kosztem, ponieważ zostało już wcześniej rozliczone przez odpisy amortyzacyjne.

Ujęcie podatkowe

Dla celów podatkowych przychodem jest cena sprzedaży środka trwałego, zasadniczo w wartości netto, jeżeli sprzedaż podlega VAT. Kosztem uzyskania przychodu jest niezamortyzowana część wartości początkowej środka trwałego.

W przedstawionym przykładzie przychód podatkowy wynosi 180 000 zł, a koszt podatkowy 130 000 zł. Dochód podatkowy ze sprzedaży środka trwałego wynosi:

180 000 zł – 130 000 zł = 50 000 zł.

eprasa.pl 2dec83effe

Jeżeli amortyzacja bilansowa i podatkowa były prowadzone w tej samej wysokości, wynik bilansowy i podatkowy na sprzedaży będzie taki sam. Jeżeli jednak występowały różnice pomiędzy amortyzacją bilansową i podatkową, wartość netto bilansowa i podatkowa środka trwałego może być różna, co wpłynie na odmienny wynik bilansowy i podatkowy ze sprzedaży.

Brak dokumentacji i nieaktualna ewidencja pomocnicza

Prawidłowa ewidencja środków trwałych nie kończy się na zapisie na koncie 01 „Środki trwałe". Konieczne jest również prowadzenie szczegółowej ewidencji pomocniczej, która pozwala ustalić m.in.: nazwę środka trwałego, numer inwentarzowy, wartość początkową, datę przyjęcia do używania, miejsce użytkowania, osobę odpowiedzialną, metodę amortyzacji, stawkę amortyzacyjną, dotychczasowe umorzenie oraz podstawę ewentualnych zmian.

Dokument OT powinien być sporządzony w momencie przyjęcia środka trwałego do używania. Dokument LT powinien potwierdzać likwidację, sprzedaż albo inne wycofanie składnika z ewidencji. Brak dokumentu OT utrudnia ustalenie prawidłowej daty rozpoczęcia amortyzacji, a brak dokumentu LT powoduje ryzyko dalszego naliczania odpisów od środka trwałego, który faktycznie nie istnieje albo został już sprzedany.

PRZYKŁAD 13

Podczas inwentaryzacji nie odnaleziono urządzenia o wartości początkowej 140 000 zł. Dotychczasowe umorzenie wynosi 70 000 zł, dlatego wartość netto urządzenia to:

140 000 zł – 70 000 zł = 70 000 zł.

Do czasu wyjaśnienia przyczyn niedoboru nieumorzona wartość środka trwałego może zostać ujęta na koncie 24-4 „Rozliczenie niedoborów i nadwyżek".

Ewidencja księgowa:

1. Wyksięgowanie środka trwałego z ewidencji:

Wn konto 07-1 „Odpisy umorzeniowe środków trwałych"	70 000
Wn konto 24-4 „Rozliczenie niedoborów i nadwyżek"	70 000
Ma konto 01-3 „Urządzenia techniczne i maszyny"	140 000

Dalsze rozliczenie zależy od ustaleń komisji inwentaryzacyjnej, odpowiedzialności osób materialnie odpowiedzialnych oraz przyczyny niedoboru. Jeżeli niedobór zostanie uznany za zawiniony, jednostka może dochodzić roszczenia od osoby odpowiedzialnej. Jeżeli niedobór zostanie uznany za niezawiniony, jego wartość może zostać odniesiona w pozostałe koszty operacyjne.

eprasa.pl 2dec83effe

Przykładowe rozliczenie niedoboru niezawinionego:

Wn konto 76-1/3 „Inne koszty operacyjne”	70 000
Ma konto 24-4 „Rozliczenie niedoborów i nadwyżek”	70 000

Błędem byłoby pozostawienie nieodnalezionego urządzenia na koncie 01-3 i dalsze naliczanie od niego amortyzacji. Prowadziłoby to do zawyżenia aktywów oraz kosztów amortyzacji w kolejnych okresach.

Podsumowanie

Największe błędy w ewidencji środków trwałych i amortyzacji powstają wtedy, gdy jednostka skupia się wyłącznie na fakturze zakupu albo na podatkowej stawce amortyzacyjnej. **Prawidłowe rozliczenie wymaga każdorazowego ustalenia, czy składnik majątku spełnia definicję środka trwałego, kiedy stał się kompletny i zdatny do używania, jakie koszty tworzą jego wartość początkową oraz czy poniesiony wydatek jest remontem, ulepszeniem czy bieżącym kosztem działalności.**

Równie istotne jest rozdzielenie zasad amortyzacji bilansowej i podatkowej, okresowa weryfikacja stawek i okresów użytkowania, analiza przesłanek trwałej utraty wartości, prawidłowe rozliczanie dotacji oraz bieżące aktualizowanie ewidencji pomocniczej. W praktyce to właśnie brak dokumentów, nieaktualne kartoteki, automatyczne kopiowanie zasad podatkowych do ksiąg rachunkowych albo niewłaściwe ustalenie daty przyjęcia środka trwałego do używania najczęściej prowadzą do zniekształcenia wyniku finansowego i wartości aktywów.

Dobrze prowadzona dokumentacja OT, LT, kartoteki środków trwałych, protokoły odbioru technicznego, dokumenty modernizacji oraz rozliczenia dotacji pozwalają ograniczyć ryzyko błędów w sprawozdaniu finansowym, rozliczeniach podatkowych oraz podczas kontroli lub badania sprawozdania finansowego.

PODSTAWA PRAWNA:

- art. 3 ust. 1 pkt 15–16, art. 10 ust. 1, art. 17 ust. 1 pkt 1, art. 25, art. 26, art. 28 ust. 1 pkt 1, art. 28 ust. 7–8, art. 31 ust. 1, art. 32 ust. 1–6, art. 41 ust. 1 pkt 2 ustawy z 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz.U. z 2023 r. poz. 120; ost.zm. Dz.U. z 2026 r. poz. 644)
- art. 16 ust. 1 pkt 4 i pkt 48, art. 16a ust. 1, art. 16d ust. 1, art. 16g ust. 1, ust. 3–5 i ust. 13, art. 16h ust. 1–2, art. 16i ustawy z 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (j.t. Dz.U. z 2025 r. poz. 278; ost.zm. Dz.U. z 2026 r. poz. 779)
- art. 22a ust. 1, art. 22d ust. 1, art. 22g ust. 1, ust. 3–5 i ust. 17, art. 22h ust. 1–2, art. 22i, art. 23 ust. 1 pkt 4 i pkt 45 ustawy z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (j.t. Dz.U. z 2025 r. poz. 163; ost.zm. Dz.U. z 2026 r. poz. 846)
- art. 86 ust. 1, art. 86a ustawy z 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (j.t. Dz.U. z 2025 r. poz. 775; ost.zm. Dz.U. z 2026 r. poz. 779)

©℗

Joanna Gawrońska
biegły rewident

eprasa.pl 2dec83effe

1 Analiza obrotówki krok po kroku – jak znaleźć większość błędów bez przeglądania dokumentów źródłowych

Wymagania wynikające z ustawy z 29 września 1994 r. o rachunkowości (dalej: uor) prowadzą do istotnego wniosku: analiza zestawienia obrotów i sald nie może ograniczać się wyłącznie do oceny wybranych sald kont księgi głównej ani do porównania wyniku finansowego z budżetem lub danymi z okresów poprzednich. Rzetelna ocena jakości ksiąg rachunkowych wymaga wielowymiarowej analizy danych księgowych, obejmującej zarówno aspekty formalne i techniczne prowadzenia ewidencji, jak również ocenę spójności oraz ekonomicznej racjonalności prezentowanych informacji finansowych.

Dopiero łączne przeprowadzenie kontroli technicznej zapisów, weryfikacji zgodności pomiędzy poszczególnymi elementami systemu rachunkowości oraz analizy zależności ekonomicznych pomiędzy grupami kont pozwala z odpowiednim poziomem pewności ocenić, czy księgi rachunkowe są kompletne, prawidłowe, bezbłędne i sprawdzalne, a tym samym czy spełniają wymagania określone w uor.

Takie podejście pozwala systematycznie zawężać obszary potencjalnego ryzyka błędu oraz koncentrować dalsze czynności weryfikacyjne w miejscach, w których prawdopodobieństwo wystąpienia nieprawidłowości jest najwyższe. W praktyce oznacza to, że główny księgowy, dyrektor finansowy lub kontroler finansowy nie rozpoczyna analizy od przeglądu dokumentów źródłowych, lecz w pierwszej kolejności identyfikuje anomalie i niespójności widoczne na poziomie zestawienia obrotów i sald. Dopiero wyniki uzyskane w ramach pięciu warstw analizy stanowią podstawę do podjęcia decyzji o przeprowadzeniu szczegółowej weryfikacji wybranych kont księgowych, zapisów, dokumentów źródłowych lub procesów gospodarczych.

Przyjęta metodyka pozwala wykorzystać zestawienie obrotów i sald jako podstawowe narzędzie diagnostyczne służące ocenie jakości ksiąg rachunkowych oraz wczesnemu wykrywaniu błędów ewidencyjnych, rozliczeniowych i prezentacyjnych, jeszcze przed etapem szczegółowej analizy dokumentacji źródłowej.

Warstwa 1. Kontrola globalna zestawienia obrotów i sald

Pierwsza warstwa analizy polega na ocenie zestawienia obrotów i sald jako całości. Jej celem jest przeprowadzenie wstępnej oceny spójności, kompletności oraz

eprasa.pl 2dec83effe

racjonalności danych finansowych, a także identyfikacja obszarów, które mogą wskazywać na błędy ewidencyjne, niekompletność zapisów księgowych, nieprawidłową klasyfikację operacji gospodarczych lub nierozliczone procesy księgowe. Na tym etapie analiza nie obejmuje jeszcze szczegółowej weryfikacji pojedynczych dokumentów źródłowych ani zapisów księgowych. Przedmiotem oceny jest ogólna struktura danych ujętych w księgach rachunkowych oraz ich wzajemna spójność.

Kontrola globalna umożliwia ocenę, czy dane prezentowane w zestawieniu obrotów i sald pozostają zgodne ze skalą, charakterem oraz specyfiką działalności jednostki. Istotne zmiany poziomu sald lub obrotów pomiędzy okresami powinny znajdować odzwierciedlenie w rzeczywistych zdarzeniach gospodarczych oraz posiadać racjonalne uzasadnienie ekonomiczne. W przypadku braku takiego uzasadnienia dane konto lub grupa kont powinny zostać objęte dalszą analizą.

Szczególnej uwagi wymagają konta charakteryzujące się wysokimi obrotami przy zerowym saldzie końcowym, konta wykazujące saldo po stronie nietypowej dla ich ekonomicznego charakteru, konta nowo utworzone w trakcie roku obrotowego, a także konta, które w poprzednich okresach wykazywały istotną aktywność, natomiast w bieżącym okresie nie odnotowano na nich żadnych zapisów.

W ramach tej warstwy analizowane są również podstawowe zależności pomiędzy głównymi kategoriami sprawozdawczymi. Zmiany w poziomie przychodów, kosztów, aktywów lub zobowiązań powinny znajdować odzwierciedlenie w odpowiednich grupach kont powiązanych ekonomicznie. Przykładowo wzrost przychodów ze sprzedaży powinien mieć odzwierciedlenie w zmianach poziomu należności, środków pieniężnych lub kosztu własnego sprzedaży. Analogicznie wzrost kosztów działalności powinien znajdować swoje odzwierciedlenie w zmianach poziomu zobowiązań, rozrachunków lub rozliczeń międzyokresowych. Brak takich zależności może wskazywać na konieczność przeprowadzenia pogłębionej analizy.

Rezultatem pierwszej warstwy powinno być zidentyfikowanie obszarów podwyższonego ryzyka oraz wytypowanie kont i grup kont wymagających dalszych czynności analitycznych. Na tym etapie celem nie jest jeszcze potwierdzenie wystąpienia błędu, lecz wskazanie obszarów odbiegających od oczekiwanego obrazu ekonomicznego działalności jednostki.

Warstwa 2. Analiza ciągłości sald

Druga warstwa analizy obejmuje weryfikację ciągłości sald pomiędzy kolejnymi okresami sprawozdawczymi. Jej celem jest potwierdzenie, że księgi rachunkowe zostały prawidłowo otwarte, a dane wynikające z ksiąg rachunkowych poprzedniego roku obrotowego zostały poprawnie przeniesione do okresu bieżącego. Jest to jeden z podstawowych testów technicznej poprawności ksiąg rachunkowych, ponieważ nieuzasadnione różnice pomiędzy saldami zamknięcia i otwarcia mogą podważać wiarygodność dalszych analiz.

eprasa.pl 2dec83effe

Weryfikacja ciągłości sald polega na porównaniu sald końcowych kont bilansowych wykazanych na dzień zamknięcia poprzedniego okresu z saldami początkowymi tych samych kont na początek okresu bieżącego. Wszelkie zidentyfikowane różnice powinny zostać wyjaśnione oraz odpowiednio udokumentowane.

W praktyce różnice mogą wynikać z prawidłowo przeprowadzonych korekt błędów lat ubiegłych, zmian przyjętych zasad (polityki) rachunkowości, zmian organizacyjnych, modyfikacji planu kont lub migracji danych pomiędzy systemami finansowo-księgowymi. Sam fakt wystąpienia różnicy nie oznacza zatem automatycznie nieprawidłowości, jednak każda zmiana salda otwarcia wymaga jednoznacznego uzasadnienia oraz odpowiedniej dokumentacji.

Szczególne ryzyko występuje w sytuacjach, gdy salda otwarcia zostały zmodyfikowane bez pozostawienia śladu rewizyjnego, odpowiednich zapisów księgowych lub dokumentacji wyjaśniającej przyczyny dokonanych zmian. Tego rodzaju przypadki mogą wskazywać na naruszenie zasady ciągłości oraz utrudniać ocenę rzetelności ksiąg rachunkowych.

Analiza ciągłości sald pozwala również identyfikować nieprawidłowości powstałe w wyniku błędnego przeniesienia danych, nieprawidłowego mapowania kont podczas migracji systemów, błędnych przeksięgowań sald otwarcia lub nieautoryzowanych ingerencji w dane księgowe. Szczególnej uwagi wymagają obszary o istotnym znaczeniu dla sprawozdania finansowego, w szczególności kapitały własne, środki trwałe, zapasy, rozrachunki, rezerwy oraz rozliczenia międzyokresowe.

Efektem drugiej warstwy powinno być uzyskanie racjonalnej pewności, że księgi rachunkowe zostały otwarte na podstawie prawidłowych i kompletnych danych. Brak zachowania ciągłości sald oznacza, że dalsze analizy mogą opierać się na niezweryfikowanych danych wejściowych, co ogranicza wiarygodność wniosków formułowanych na kolejnych etapach badania zestawienia obrotów i sald.

Warstwa 3. Weryfikacja zamknięcia kont technicznych i rozliczeniowych

Trzecia warstwa analizy koncentruje się na kontach technicznych, rozliczeniowych oraz przejściowych wykorzystywanych do czasowego ujmowania operacji gospodarczych przed ich ostatecznym rozliczeniem na właściwych kontach księgi głównej. Prawidłowo przeprowadzony proces zamknięcia okresu sprawozdawczego powinien prowadzić do wyeliminowania lub właściwego uzasadnienia sald występujących na tego rodzaju kontach.

Celem tej warstwy jest ocena kompletności i prawidłowości zamknięcia procesów księgowych realizowanych w jednostce. Analiza obejmuje w szczególności konta rozliczenia zakupu, rozliczenia produkcji, konta techniczne podatku VAT, konta clearingowe, konta wykorzystywane do integracji danych pomiędzy modułami systemów ERP oraz

eprasa.pl 2dec83effe

konta służące do rozliczania kosztów i przychodów. W przypadku występowania sald na takich kontach konieczne jest ustalenie, czy wynikają one z rzeczywistych nierozliczonych zdarzeń gospodarczych, czy też stanowią rezultat niepełnego księgowania, błędnej dekretacji, nieprawidłowej konfiguracji systemu lub przerwanego procesu automatycznego.

Istotą tej warstwy jest założenie, że konta techniczne pełnią funkcję pomocniczą w procesie ewidencyjnym i co do zasady nie powinny wykazywać nieuzasadnionych sald na dzień zamknięcia okresu sprawozdawczego. Utrzymywanie się sald na takich kontach może wskazywać na niezamknięte procesy gospodarcze, niepełne rozliczenie operacji lub występowanie błędów systemowych wymagających wyjaśnienia.

Znaczenie tej warstwy jest szczególnie duże w jednostkach wykorzystujących zintegrowane systemy ERP, w których znacząca część zapisów księgowych powstaje automatycznie na podstawie dokumentów magazynowych, produkcyjnych, zakupowych lub sprzedażowych. W praktyce błędy integracji pomiędzy poszczególnymi modułami systemu najczęściej ujawniają się właśnie na kontach technicznych i rozliczeniowych.

Przykładowo saldo na koncie rozliczenia zakupu może wskazywać na występowanie faktur niepowiązanych z dokumentami przyjęcia magazynowego, przyjęć magazynowych bez faktur, nieprawidłowo ustalonych cen ewidencyjnych lub nierozliczonych różnic kursowych. Z kolei saldo na koncie rozliczenia produkcji może świadczyć o niezamkniętych zleceniach produkcyjnych, nieprzyjętych wyrobach gotowych albo nieprawidłowym rozliczeniu kosztów działalności produkcyjnej.

Rezultatem trzeciej warstwy powinno być potwierdzenie, że procesy księgowe zostały prawidłowo zamknięte, a wszystkie istotne salda występujące na kontach technicznych i rozliczeniowych posiadają ekonomiczne uzasadnienie oraz odpowiednią dokumentację wyjaśniającą.

Warstwa 4. Uzgodnienie księgi głównej z ewidencjami pomocniczymi

Czwarta warstwa obejmuje weryfikację zgodności danych prezentowanych w księdze głównej z zapisami prowadzonymi w ewidencjach pomocniczych. Jej celem jest potwierdzenie, że saldo wykazane na koncie syntetycznym odpowiada sumie sald wynikających z odpowiednich kont analitycznych lub modułów szczegółowych funkcjonujących w systemie rachunkowości jednostki.

Jest to jeden z kluczowych elementów kontroli poprawności ksiąg rachunkowych, ponieważ nawet prawidłowo wyglądające saldo syntetyczne może ukrywać istotne rozbieżności pomiędzy księgą główną a ewidencją szczegółową.

Weryfikacja obejmuje przede wszystkim obszary prowadzone w układzie analitycznym, takie jak rozrachunki z odbiorcami i dostawcami, środki trwałe, wartości niematerialne i prawne, zapasy, wynagrodzenia, pożyczki, kredyty, leasingi oraz inne składniki aktywów i zobowiązań wymagające szczegółowej identyfikacji.

eprasa.pl 2dec83effe

W każdym przypadku saldo konta syntetycznego powinno pozostawać w pełnej zgodności z odpowiednim zestawieniem ewidencji pomocniczej. Wszelkie różnice wymagają identyfikacji przyczyn oraz ustalenia, czy wynikają z błędów księgowania, zapisów dokonanych bezpośrednio w księdze głównej, niepełnej integracji systemowej, nieprawidłowego importu danych lub błędnej konfiguracji modułów pomocniczych.

Znaczenie tej warstwy wynika z odmiennej funkcji obu poziomów ewidencji. Księga główna prezentuje informacje w sposób syntetyczny, natomiast ewidencje pomocnicze umożliwiają identyfikację poszczególnych kontrahentów, pracowników, składników majątku, partii zapasów, umów lub zleceń produkcyjnych. Brak zgodności pomiędzy tymi poziomami ewidencji oznacza ograniczenie wiarygodności danych finansowych wykorzystywanych do sporządzenia sprawozdania finansowego oraz podejmowania decyzji zarządczych.

W praktyce jedną z najczęstszych przyczyn rozbieżności są ręczne zapisy dokonywane bezpośrednio na kontach syntetycznych z pominięciem modułów pomocniczych. Skutkuje to sytuacją, w której saldo konta księgi głównej nie odpowiada sumie sald wynikających z ewidencji kontrahentów, środków trwałych, zapasów lub rozrachunków pracowniczych. Źródłem różnic mogą być również błędy integracyjne, niepełne zamknięcie modułów pomocniczych lub nieprawidłowe przetwarzanie danych podczas importów.

Efektem czwartej warstwy powinno być uzyskanie racjonalnej pewności, że dane wykazane w księdze głównej są zgodne z odpowiednimi ewidencjami szczegółowymi. Dopiero taka zgodność pozwala uznać dane finansowe za kompletne i wiarygodne.

Warstwa 5. Analiza relacji ekonomicznych pomiędzy grupami kont

Piąta warstwa stanowi najbardziej zaawansowany etap analizy zestawienia obrotów i sald. Jej przedmiotem nie jest już wyłącznie formalna i techniczna poprawność zapisów księgowych, lecz ocena ekonomicznej spójności informacji finansowych wynikających z ksiąg rachunkowych.

Celem tej warstwy jest ustalenie, czy dane prezentowane w księgach rachunkowych odzwierciedlają rzeczywisty przebieg procesów gospodarczych zachodzących w jednostce oraz czy pomiędzy poszczególnymi grupami aktywów, pasywów, przychodów i kosztów występują racjonalne zależności ekonomiczne.

Analiza polega na badaniu wzajemnych relacji pomiędzy grupami kont, które powinny pozostawać ze sobą w logicznym związku przyczynowo-skutkowym. Każde istotne zdarzenie gospodarcze powinno wywoływać konsekwencje widoczne w więcej niż jednym obszarze ewidencji księgowej. Wzrost przychodów ze sprzedaży powinien znajdować odzwierciedlenie w zmianach poziomu należności, środków pieniężnych, podatku VAT należnego lub kosztu własnego sprzedaży. Wzrost zatrudnienia powinien skutkować

eprasa.pl 2dec83effe

odpowiednimi zmianami kosztów wynagrodzeń oraz zobowiązań wobec pracowników, ZUS i organów podatkowych. Zwiększenie wartości środków trwałych powinno wpływać na poziom amortyzacji, natomiast zmiany stanu zapasów powinny znajdować odzwierciedlenie w zakupach, produkcji lub sprzedaży.

Podstawowym założeniem tej warstwy jest ocena, czy dane wynikające z ksiąg rachunkowych tworzą spójny i wiarygodny obraz działalności gospodarczej jednostki. Istotne zmiany zachodzące w jednym obszarze powinny znajdować odzwierciedlenie w innych powiązanych obszarach rachunkowości. Brak takich zależności może wskazywać na błędy ewidencyjne, niekompletność zapisów, nieprawidłową klasyfikację operacji lub niewłaściwe rozliczenie zdarzeń gospodarczych.

Warstwa ta pozwala identyfikować nieprawidłowości, które mogą pozostać niewidoczne podczas analizy pojedynczych sald lub uzgodnień technicznych. Konto może wykazywać prawidłowe saldo, być zgodne z ewidencją pomocniczą oraz nie zawierać oczywistych błędów formalnych, a mimo to pozostawać w sprzeczności z ekonomicznym obrazem działalności jednostki.

Rezultatem piątej warstwy powinno być wskazanie obszarów wymagających dodatkowych wyjaśnień z punktu widzenia ekonomicznej treści zdarzeń gospodarczych. Dopiero przeprowadzenie tej analizy pozwala ocenić, czy zestawienie obrotów i sald jest nie tylko formalnie poprawne, lecz również rzetelnie odzwierciedla sytuację majątkową, finansową oraz wynik działalności jednostki.

Cel, założenia i podstawy prawne analizy zestawienia obrotów i sald

Analiza zestawienia obrotów i sald stanowi jedno z podstawowych narzędzi kontroli wewnętrznej wykorzystywanych przez głównych księgowych, dyrektorów finansowych oraz osoby odpowiedzialne za sporządzanie sprawozdań finansowych. **Jej zasadniczym celem jest uzyskanie odpowiedzi na trzy kluczowe pytania:**

- **czy księgi rachunkowe są kompletne, spójne i poprawne pod względem technicznym,**
- **czy wykazane salda oraz obroty odzwierciedlają rzeczywisty przebieg zdarzeń gospodarczych i pozostają zgodne z ekonomiczną logiką działalności jednostki,**
- **które obszary ksiąg rachunkowych wymagają dalszej weryfikacji na poziomie zapisów księgowych, dokumentów źródłowych lub procesów gospodarczych.**

Analiza zestawienia obrotów i sald nie zastępuje procedur inwentaryzacyjnych, kontroli dokumentów źródłowych ani szczegółowych uzgodnień sald. Pozwala jednak w sposób efektywny identyfikować obszary podwyższonego ryzyka oraz racjonalnie ukierunkować dalsze czynności kontrolne. W praktyce jest to najszybsza metoda oceny jakości ksiąg rachunkowych przed rozpoczęciem bardziej pracochłonnych procedur weryfikacyjnych.

eprasa.pl 2dec83effe

Podstawy prawne dla takiej analizy wynikają bezpośrednio z uor. Zgodnie z art. 20 ust. 1 do ksiąg rachunkowych należy wprowadzić każde zdarzenie gospodarcze, które nastąpiło w danym okresie sprawozdawczym. Artykuł 24 tej ustawy wymaga natomiast, aby księgi rachunkowe były prowadzone rzetelnie, bezbłędnie, sprawdzalnie i na bieżąco. Oznacza to, że dane prezentowane w zestawieniu obrotów i sald powinny umożliwiać prześledzenie przebiegu operacji gospodarczych, ich uzgodnienie z dokumentacją źródłową oraz potwierdzenie poprawności zastosowanych zasad ewidencji.

Istotne znaczenie dla organizacji procesu analizy ma również art. 10 uor, zgodnie z którym jednostka jest zobowiązana do posiadania dokumentacji opisującej przyjęte zasady (politykę) rachunkowości. Dokumentacja ta obejmuje m.in. zakładowy plan kont, zasady klasyfikacji zdarzeń gospodarczych, powiązania pomiędzy księgą główną i księgami pomocniczymi oraz opis systemu przetwarzania danych. W praktyce oznacza to, że skuteczna analiza zestawienia obrotów i sald nie może być prowadzona w oderwaniu od przyjętej polityki rachunkowości i logiki funkcjonowania planu kont.

W obszarach nieuregulowanych bezpośrednio przez tę ustawę jednostka może stosować krajowe standardy rachunkowości. W szczególności dotyczy to zagadnień związanych z wyceną aktywów i zobowiązań, tworzeniem rezerw, rozliczeniami międzyokresowymi kosztów oraz prezentacją skutków zdarzeń gospodarczych w księgach rachunkowych.

Z punktu widzenia analizy obrotówki szczególne znaczenie mają przepisy regulujące zasady wyceny aktywów i pasywów oraz ustalania wyniku finansowego. Dotyczy to przede wszystkim zapasów, należności, zobowiązań, rezerw, czynnych i biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów oraz rozliczeń międzyokresowych przychodów. Nieprawidłowości w tych obszarach bardzo często można zidentyfikować już na podstawie relacji pomiędzy poszczególnymi grupami kont, bez konieczności natychmiastowego sięgania do dokumentacji źródłowej.

Należy jednocześnie uwzględnić, że uor przewiduje szereg uproszczeń dla jednostek mikro oraz dla części jednostek małych. Mogą one dotyczyć m.in. tworzenia niektórych rezerw, ujmowania aktywów i rezerw z tytułu podatku odroczonego czy stosowania wybranych rozliczeń międzyokresowych. W konsekwencji brak określonych kont lub określonych zapisów nie zawsze oznacza nieprawidłowość. Ocena powinna być każdorazowo dokonywana z uwzględnieniem statusu jednostki oraz przyjętych zasad rachunkowości.

W niniejszym artykule przyjęto modelowy plan kont przedsiębiorstwa niefinansowego, umożliwiający budowę tzw. ścieżek kontrolnych pomiędzy powiązanymi obszarami ewidencji. Szczególne znaczenie mają następujące grupy kont:

- 01, 07, 08 i 40-1 – umożliwiające analizę relacji pomiędzy środkami trwałymi, umorzeniem oraz amortyzacją,
- 10, 13, 14, 15 i 16 – służące kontroli środków pieniężnych oraz aktywów finansowych,
- 20, 21, 22, 23, 24 i 28 – pozwalające analizować rozrachunki oraz odpisy aktualizujące,

eprasa.pl 2dec83effe

- 30, 31, 33 i 34 – obejmujące proces zakupu, gospodarkę magazynową i odchylenia od cen ewidencyjnych,
- 40, 49, 50-58 – umożliwiające ocenę prawidłowości ewidencji i rozliczania kosztów,
- 60, 62, 64 i 65 – związane z produkcją, odchyleniami oraz rozliczeniami międzyokresowymi,
- 70, 73, 74, 75 i 76 – dotyczące przychodów oraz kosztów działalności operacyjnej i finansowej,
- 83, 84, 86 i 87 – wykorzystywane do analizy rezerw, przychodów rozliczanych w czasie, wyniku finansowego oraz podatku dochodowego.

Tak skonstruowany plan kont umożliwia analizę nie tylko pojedynczych sald, lecz przede wszystkim wzajemnych relacji pomiędzy poszczególnymi obszarami rachunkowości. Dzięki temu możliwa jest ocena, czy zdarzenia gospodarcze zostały ujęte kompletnie, zgodnie z ich treścią ekonomiczną oraz w sposób spójny pomiędzy wszystkimi powiązanymi obszarami ewidencji.

Dane wykorzystywane w analizie

Dane wymagane obligatoryjnie:

- zestawienie obrotów i sald za analizowany okres,
- zestawienie obrotów i sald lub salda końcowe poprzedniego okresu,
- aktualny zakładowy plan kont,
- zestawienia sald ksiąg pomocniczych dotyczących rozrachunków, środków trwałych, zapasów, środków pieniężnych oraz wynagrodzeń,
- informacje o zmianach polityki rachunkowości i zmianach planu kont w analizowanym okresie.

Dane zwiększające skuteczność analizy:

- zestawienia obrotów i sald za kolejne miesiące roku obrotowego,
- eksport zapisów dziennika księgowań,
- próbny bilans oraz rachunek zysków i strat,
- wiekowanie należności i zobowiązań,
- raporty VAT,
- raporty środków trwałych,
- raporty magazynowe,
- raporty dotyczące projektów, kontraktów lub zleceń produkcyjnych.

Im szerszy zakres danych porównawczych jest dostępny, tym większa skuteczność procedur analitycznych i możliwość identyfikacji nieprawidłowości jeszcze przed rozpoczęciem szczegółowej kontroli dokumentów źródłowych.

eprasa.pl 2dec83effe

Procedura analizy zestawienia obrotów i sald – krok po kroku

Przedstawiona metodyka łączy wymagania uor z praktyką procedur analitycznych stosowanych w kontroli finansowej, audycie wewnętrznym oraz badaniu sprawozdań finansowych. Jej podstawową zasadą jest przechodzenie od analizy ogólnej do szczegółowej. W pierwszej kolejności budowane jest oczekiwanie dotyczące prawidłowego obrazu ksiąg rachunkowych, następnie identyfikowane są odchylenia od tego obrazu, a dopiero na końcu przeprowadzana jest szczegółowa weryfikacja zapisów księgowych lub dokumentów źródłowych.

Takie podejście pozwala znacząco ograniczyć czas potrzebny na analizę ksiąg rachunkowych oraz skoncentrować działania kontrolne wyłącznie na obszarach podwyższonego ryzyka.

Etap 1. Przygotowanie i zabezpieczenie danych do analizy

Analizę należy rozpocząć od pobrania ostatecznej wersji zestawienia obrotów i sald sporządzonego po zamknięciu okresu sprawozdawczego. Szczególną uwagę trzeba zwrócić na to, aby raport został wygenerowany po zakończeniu wszystkich procesów księgowych i nie zawierał zapisów roboczych, buforowych ani dokumentów oczekujących na zaksięgowanie.

Równocześnie należy zgromadzić plan kont, zestawienie obrotów i sald za poprzedni okres oraz dostępne zestawienia ksiąg pomocniczych. Dopiero taki komplet danych pozwala na przeprowadzenie pełnej analizy porównawczej.

Etap 2. Kontrola globalna zestawienia obrotów i sald

Pierwszym testem jest ocena technicznej spójności całego zestawienia obrotów i sald.

W szczególności należy potwierdzić, że:

- suma obrotów strony Wn jest równa sumie obrotów strony Ma,
- suma sald początkowych strony Wn jest równa sumie sald początkowych strony Ma,
- suma sald końcowych strony Wn jest równa sumie sald końcowych strony Ma.

Następnie należy zweryfikować poprawność matematyczną poszczególnych kont księgi głównej poprzez potwierdzenie zależności pomiędzy saldem początkowym, obrotami i saldem końcowym.

Na tym etapie identyfikowane są błędy eksportu danych, nieprawidłowości raportowe oraz potencjalne naruszenia integralności ksiąg rachunkowych.

Etap 3. Weryfikacja ciągłości sald

Kolejnym krokiem jest porównanie sald końcowych poprzedniego okresu z saldami początkowymi okresu bieżącego.

eprasa.pl 2dec83effe

Dla każdego konta bilansowego należy potwierdzić, że saldo końcowe poprzedniego okresu zostało prawidłowo przeniesione jako saldo początkowe okresu bieżącego.

Analiza ta pozwala identyfikować:

- błędy migracji danych,
- nieprawidłowe otwarcie ksiąg rachunkowych,
- nieudokumentowane korekty sald początkowych,
- skutki zmian planu kont lub systemów finansowo-księgowych.

Brak zachowania ciągłości sald powinien zostać wyjaśniony przed rozpoczęciem dalszych etapów analizy.

Etap 4. Analiza sald według ekonomicznej natury kont

Na tym etapie każde konto powinno zostać przypisane do jednej z podstawowych kategorii kontrolnych:

- konta aktywne wykazujące co do zasady saldo debetowe,
- konta pasywne wykazujące co do zasady saldo kredytowe,
- konta rozliczeniowe i przejściowe,
- konta, które powinny zostać zamknięte na koniec okresu sprawozdawczego.

Analiza polega na identyfikacji:

- sald występujących po stronie nietypowej dla danego rodzaju konta,
- nieuzasadnionych sald na kontach przejściowych,
- kont wynikowych niezamkniętych zgodnie z przyjętą metodologią,
- istotnych zmian poziomu sald wymagających wyjaśnienia.

Szczególnej uwagi wymagają konta rozliczenia zakupu, rozliczenia kosztów, odchyleń od cen ewidencyjnych, rozliczeń międzyokresowych oraz konta techniczne wykorzystywane przez systemy ERP.

Etap 5. Analiza ścieżek księgowych i powiązań pomiędzy grupami kont

Największą wartość diagnostyczną daje analiza powiązań pomiędzy grupami kont uczestniczącymi w tym samym procesie gospodarczym.

W analizowanym planie kont szczególne znaczenie mają następujące ścieżki kontrolne:

Proces zakupów i gospodarki magazynowej

30 → 31 → 33 → 34

Analiza pozwala ocenić, czy zakup został prawidłowo rozliczony do zapasów, kosztów lub środków trwałych oraz czy nie występują nierozliczone operacje zakupu.

eprasa.pl 2dec83effe

Proces rozliczania kosztów

40 → 49 → 50–55 → 58

Celem jest potwierdzenie prawidłowego przepływu kosztów pomiędzy układem rodzajowym, funkcjonalnym oraz obszarami działalności.

Szczególnej uwagi wymagają nieuzasadnione salda pozostające na kontach 40, 49 i 58.

Proces produkcji i sprzedaży

50–58 → 60 → 62 → 70

Analiza pozwala ocenić prawidłowość rozliczenia kosztu wytworzenia, wyceny produktów oraz ustalenia kosztu własnego sprzedaży.

Proces rozrachunków

20, 21, 22, 23, 24, 28

W tym obszarze analizowana jest zgodność rozrachunków z kontrahentami, zobowiązań publicznoprawnych, odpisów aktualizujących oraz ewidencji pomocniczych.

Proces rozliczeń międzyokresowych i rezerw

64, 65, 83, 84, 87

Analiza umożliwia identyfikację błędów związanych z periodyzacją kosztów i przychodów, tworzeniem rezerw oraz rozliczaniem podatku dochodowego.

Etap 6. Uzgodnienie księgi głównej z ewidencjami pomocniczymi

Po zakończeniu analizy syntetycznej należy potwierdzić zgodność księgi głównej z ewidencjami szczegółowymi.

Uzgodnieniu powinny podlegać zwłaszcza:

- środki trwałe i umorzenie,
- rozrachunki z odbiorcami i dostawcami,
- zapasy,
- środki pieniężne,
- wynagrodzenia i rozrachunki pracownicze,
- kredyty, pożyczki oraz leasingi.

Każda różnica pomiędzy księgą główną i ewidencją pomocniczą wymaga identyfikacji przyczyny oraz odpowiedniego udokumentowania.

eprasa.pl 2dec83effe

Etap 7. Analiza trendów i wskaźników

Ostatnim etapem analizy jest ocena zmian zachodzących pomiędzy kolejnymi okresami sprawozdawczymi.

W szczególności warto monitorować:

- dynamikę przychodów i kosztów,
- marżę brutto,
- rotację należności,
- rotację zobowiązań,
- rotację zapasów,
- poziom rozliczeń międzyokresowych,
- poziom rezerw,
- relację przepływów pieniężnych do wyniku finansowego.

Znaczące odchylenia od trendów historycznych powinny zostać wyjaśnione oraz ocenione pod kątem ryzyka błędu lub nieprawidłowej prezentacji danych finansowych.

Etap 8. Klasyfikacja nieprawidłowości

Końcowym rezultatem analizy powinno być sporządzenie listy zidentyfikowanych anomalii wraz z oceną ich istotności.

Rekomendowane jest przypisanie każdej nieprawidłowości do jednej z trzech kategorii:

- ryzyko wysokie – wymagające natychmiastowej weryfikacji,
- ryzyko średnie – wymagające wyjaśnienia przed zamknięciem okresu,
- ryzyko niskie – przeznaczone do monitorowania w kolejnych okresach.

Dopiero po zakończeniu wszystkich etapów analizy zestawienia obrotów i sald należy przejść do szczegółowej weryfikacji zapisów księgowych i dokumentów źródłowych. Dzięki temu zakres dalszych czynności kontrolnych zostaje ograniczony wyłącznie do obszarów, w których ryzyko wystąpienia błędu jest rzeczywiście istotne.

Typowe nieprawidłowości, symptomy ryzyka i szybkie testy diagnostyczne

Jedną z największych zalet analizy zestawienia obrotów i sald jest możliwość wykrycia wielu błędów księgowych bez konieczności natychmiastowego sięgania do dokumentów źródłowych. Większość nieprawidłowości pozostawia charakterystyczne ślady w postaci nietypowych sald, nieuzasadnionych zmian wartości, zaburzonych relacji pomiędzy kontami lub niezamkniętych procesów księgowych.

Doświadczenie głównych księgowych, kontrolerów finansowych i biegłych rewidentów pokazuje, że wiele błędów można zidentyfikować już na podstawie samej obrotówki,

eprasa.pl 2dec83effe

stosując kilka prostych testów diagnostycznych. Ich celem nie jest jeszcze potwierdzenie wystąpienia błędu, lecz wskazanie obszarów wymagających dalszej analizy i ewentualnej weryfikacji dokumentów źródłowych.

Poniższa tabela przedstawia najczęściej spotykane symptomy nieprawidłowości, sposób ich szybkiej identyfikacji oraz najbardziej prawdopodobne przyczyny ich występowania.

Tabela 1. **Checklista błędów z symptomami i testami**

Obszar	Typowa nieprawidłowość	Co widać w obrotówce?	Jak szybko to sprawdzić?	Najczęstsza przyczyna
1	2	3	4	5
Cała obrotówka	Niespójność danych	Suma obrotów Wn nie jest równa sumie obrotów Ma	Porównaj sumy kontrolne całej obrotówki	Błąd raportu, eksportu danych lub niekompletne księgowanie
Pojedyncze konto	Nieprawidłowe saldo końcowe	Saldo końcowe nie wynika z salda początkowego i obrotów	Sprawdź zależność: saldo początkowe + obroty = saldo końcowe	Błąd księgowania lub nieprawidłowy raport
Otwarcie okresu	Brak ciągłości sald	Saldo początkowe nie zgadza się z saldem końcowym poprzedniego okresu	Porównaj saldo końcowe poprzedniego miesiąca/roku z saldem początkowym bieżącego	Błędna migracja danych, ręczna korekta lub niepełny import
Konta zespołu 4	Brak zamknięcia kosztów rodzajowych	Konta 40 wykazują saldo po zamknięciu miesiąca	Wyfiltruj konta 40 z saldem końcowym	Nie wykonano pełnego rozliczenia kosztów
Konto 49	Niepełne rozliczenie kosztów	Konto 49 posiada saldo po zamknięciu miesiąca	Sprawdź saldo końcowe konta 49	Nie wykonano wszystkich przeksięgowań kosztowych
Konto 58	Nierozliczone koszty działalności	Saldo 58 narasta z miesiąca na miesiąc	Porównaj saldo 58 z poprzednimi okresami	Niepełne rozliczenie produkcji lub kosztu własnego sprzedaży
Konto 30	Nierozliczone zakupy	Saldo utrzymuje się przez dłuższy czas	Sprawdź wiek salda oraz relację do kont 31, 33, 01 i 08	Zakup nie został prawidłowo rozliczony
Konta 31, 33, 60	Nieprawidłowa ewidencja zapasów	Nietypowe saldo lub saldo po stronie Ma	Analiza strony salda i zmian miesiąc do miesiąca	Błędy wyceny, rozchodu lub ewidencji magazynowej
Konta 34 i 62	Nieprawidłowe odchylenia od cen ewidencyjnych	Wysokie saldo odchyleń przy niskim stanie zapasów	Porównaj wartość odchyleń do wartości zapasów	Nieaktualne ceny ewidencyjne lub nierozliczone odchylenia
Konta 20 i 21	Niezgodność z ewidencją pomocniczą	Saldo syntetyki różni się od analityki	Uzgodnij konto syntetyczne z zestawieniem kontrahentów	Ręczne księgowania lub błędy integracji systemu

eprasa.pl 2dec83effe

1	2	3	4	5
Konta 20 i 28	Brak odpisów aktualizujących	Występują stare należności, a konto 28 nie wykazuje salda	Porównaj wiekowanie należności z saldem konta 28	Naruszenie zasady ostrożności lub brak aktualizacji odpisów
Konto 64-1	Nierozliczone czynne RMK	Saldo nie zmienia się przez wiele miesięcy	Porównaj saldo początkowe i końcowe oraz obroty	Koszty nie są rozliczane w czasie
Konta 64-2 i 83	Brak biernych rozliczeń lub rezerw	Brak sald pomimo występowania powtarzalnych kosztów	Porównaj z poprzednimi okresami i budżetem	Pominięta periodyzacja kosztów lub uproszczenie ustawowe
Konto 84	Brak rozliczania przychodów przyszłych okresów	Saldo utrzymuje się mimo upływu czasu	Porównaj zmiany na 84 z amortyzacją lub realizacją projektu	Dotacje lub przedpłaty nie są rozliczane w czasie
Konto 75	Nieprawidłowości finansowe	Nietypowe wzrosty kosztów lub przychodów finansowych	Porównaj konto 75 z saldami walutowymi i zadłużeniem	Błędy wyceny walutowej lub klasyfikacji operacji
Konto 76	Nietypowe pozostałe przychody lub koszty operacyjne	Znaczny wzrost salda pod koniec okresu	Analiza zmian miesiąc do miesiąca	Jednorazowe korekty, odpisy lub błędna klasyfikacja
Konta 82, 86 i 87	Błędy zamknięcia roku	Niezgodność wyniku finansowego lub podatku	Analiza powiązań pomiędzy kontami 82, 86 i 87	Nieprawidłowe zamknięcie roku lub błędna kalkulacja podatku

Szybkie procedury diagnostyczne stosowane przez głównych księgowych

Po przeprowadzeniu podstawowej analizy sald warto zastosować kilka prostych procedur diagnostycznych, które pozwalają szybko zawęzić obszary wymagające dalszej kontroli. W praktyce są to testy o bardzo wysokiej skuteczności, ponieważ pozwalają identyfikować zarówno błędy księgowe, jak i nieprawidłowości procesowe lub systemowe.

W pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę na konta, które zgodnie z przyjętymi zasadami rachunkowości powinny zostać rozliczone lub zamknięte na koniec okresu sprawozdawczego. Utrzymywanie się sald na takich kontach często wskazuje na niezamknięte procesy księgowe lub niepełne przeksięgowania.

Kolejnym krokiem jest identyfikacja sald nierozliczonych przez dłuższy czas. Konta wykazujące przez wiele miesięcy zbliżone saldo przy niewielkich obrotach bardzo często wskazują na problem procesowy, który pozostaje niezauważony podczas bieżącej pracy.

Szczególnie skutecznym narzędziem jest również uzgodnienie księgi głównej z ewidencjami pomocniczymi. Różnice pomiędzy syntetyką a analityką należą do najczęściej

eprasa.pl 2dec83effe

spotykanych nieprawidłowości w praktyce księgowej i często mogą zostać wyjaśnione bez konieczności analizy pojedynczych dokumentów.

Ostatnim etapem jest analiza relacji ekonomicznych pomiędzy grupami kont. Weryfikacja takich zależności jak relacja należności do przychodów, zapasów do kosztu własnego sprzedaży czy rezerw do rozpoznanych ryzyk pozwala wykryć nieprawidłowości, które nie są widoczne przy analizie pojedynczych kont.

Poniższe przykłady pokazują, jak na podstawie samej obrotówki można zidentyfikować najbardziej prawdopodobną przyczynę problemu oraz określić właściwy kierunek dalszej weryfikacji.

Tabela 2. **Przykładowe przypadki i rozwiązania**

Co widzisz w obrotówce?	Co to najczęściej oznacza?	Co sprawdzić najpierw?	Dopiero później sprawdź
Konto 49 wykazuje saldo po zamknięciu miesiąca	Niepełne rozliczenie kosztów	Automaty przeksięgowań kosztów	Dokumenty źródłowe dotyczące przeksięgowań
Konto 30 utrzymuje wysokie saldo od kilku miesięcy	Nierozliczone zakupy	Strukturę i wiek salda	Faktury zakupu i dokumenty magazynowe
Rosną należności na koncie 20, a konto 28 jest zerowe	Brak odpisów aktualizujących	Wiekowanie należności	Dokumentację windykacyjną
Konto 64-1 pozostaje niezmienne przez kilka miesięcy	Nierozliczone czynne RMK	Datę powstania i harmonogram rozliczeń	Umowy, polisy i faktury
Konto 84 utrzymuje wysokie saldo pomimo amortyzacji aktywów	Brak rozliczania przychodów w czasie	Relację między kontami 84, 40-1 i 76	Umowy dotacyjne i dokumentację projektu
Zmieniają się salda podatku odroczonego, ale nie widać tego na wyniku	Niepełne rozliczenie podatku odroczonego	Powiązanie kont 65, 83 i 87	Kalkulację podatku odroczonego

Wykorzystanie Excela w analizie obrotówki

Analiza zestawienia obrotów i sald jest znacznie łatwiejsza, jeżeli dane zostaną przeniesione do Excela. Nawet prosty arkusz pozwala automatycznie wykonać wiele testów kontrolnych, które w przeciwnym razie wymagałyby ręcznego przeglądania kilkuset lub kilku tysięcy pozycji.

W praktyce wystarczy wyeksportować obrotówkę z systemu finansowo-księgowego i uzupełnić ją o kilka dodatkowych kolumn pomocniczych. Dzięki temu można automatycznie sprawdzić poprawność przeniesienia sald, wskazać konta z nietypowymi saldami, wykryć niezamknięte konta rozliczeniowe oraz szybko zidentyfikować konta wymagające dalszej analizy.

eprasa.pl 2dec83effe

Szczególnie przydatne jest dodanie informacji określającej oczekiwaną stronę salda dla danego konta oraz oznaczenie kont, które zgodnie z przyjętymi zasadami rachunkowości powinny zostać rozliczone lub zamknięte na koniec miesiąca. Połączenie tych informacji z prostymi formułami pozwala automatycznie tworzyć listę kont wymagających wyjaśnienia.

Excel jest również bardzo pomocny przy analizie zmian pomiędzy okresami. Porównanie sald bieżącego miesiąca z miesiącem poprzednim lub z analogicznym okresem roku ubiegłego pozwala szybko wychwycić nietypowe wzrosty, spadki lub salda pozostające bez zmian przez wiele miesięcy. W praktyce właśnie takie pozycje najczęściej wskazują na błędy rozliczeniowe lub niezamknięte procesy księgowe.

Dodatkową korzyścią jest możliwość budowy prostych raportów kontrolnych. Po odpowiednim przygotowaniu arkusza główny księgowy może w ciągu kilku minut uzyskać listę kont:

- wykazujących saldo po nietypowej stronie,
- które powinny zostać zamknięte, a nadal wykazują saldo,
- z naruszoną ciągłością sald,
- o największych zmianach wartości w stosunku do poprzedniego okresu,
- wymagających uzgodnienia z ewidencjami pomocniczymi.

Tak przygotowany arkusz nie zastępuje analizy księgowej ani weryfikacji dokumentów źródłowych. Stanowi jednak bardzo skuteczne narzędzie wspomagające miesięczne zamknięcie ksiąg rachunkowych i pozwala skoncentrować uwagę na obszarach, w których ryzyko błędu jest największe.

©℗

Joanna Gawrońska
biegły rewident

INFOR
Zał. R. Pieńkowski w 1987 r.

Treści dostępne na **inforlex.pl**

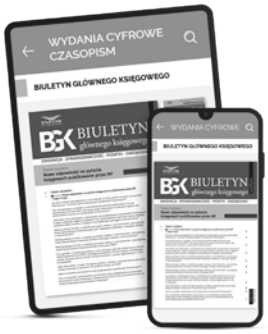

BIULETYN
głównego księgowego
w wersji cyfrowej

Zawsze aktualne i wiarygodne informacje na temat zmian przepisów znajdziesz na

inforlex.pl

22 761 30 30, 801 626 666 bok@infor.pl sklep.infor.pl

eprasa.pl 2dec83effe

POLECAMY

w następnych numerach BIULETYNU głównego księgowego:

- Jak analizować wynik finansowy miesiąca i wyłapywać nieprawidłowości
- W jaki sposób czytać zestawienie obrotów i sald tak jak biegły rewident

Nowości w INFORLEX

- Książka: Kontrola PIP. Nowe uprawnienia
- Monitor Biur Rachunkowych nr 8: Kto odpowiada za pozostawienie byłemu pracownikowi biura dostępu do KSeF klienta
- Biuletyn VAT nr 7–8. Ściąga Księgowego: Jak ustalić termin odliczenia VAT naliczonego
- Poradnik Prawa Spółek nr 3: AI Act a spółka – obowiązki organów, odpowiedzialność zarządu i governance sztucznej inteligencji

PRENUMERATA 2026

BIULETYN głównego księgowego (e-wydanie)

abonament na 12 miesięcy w cenie 990 zł

MONITOR księgowego

w wersji PREMIUM (papier + e-wydanie)

abonament na 12 miesięcy w cenie 1315 zł

BIULETYN VAT

w wersji PREMIUM (papier + e-wydanie)

abonament na 12 miesięcy w cenie 1205 zł

MONITOR prawa pracy i ubezpieczeń

w wersji PREMIUM (papier + e-wydanie)

abonament na 12 miesięcy w cenie 1205 zł

www.sklep.infor.pl

801 626 666, 22 761 30 30

bok@infor.pl

INFOR
Zał. R. Pieńkowski w 1987 r.
Grupa INFOR PL

Prezes Zarządu
Ryszard Pieńkowski

INFOR PL Spółka Akcyjna
ul. Burakowska 14, 01-066 Warszawa
www.infor.pl

Dyrektor Centrum Wydawniczego
Grzegorz Błażejczyk
grzegorz.blazejczyk@infor.pl

Redaktor naczelna
dr Gyöngyvér Takáts

Korekta
Agnieszka Łobik-Przejsz

Redaktor graficzny
Agnieszka Zuchowicz

Adres redakcji
ul. Burakowska 14, 01-066 Warszawa
www.inforlex.pl

Biuro Reklamy
Ewa Gromek-Tyburska
e-mail: ewa.gromek@infor.pl
tel. 510 024 764

Zamówienia na prenumeratę
Biuro Obsługi Klienta:

ul. Burakowska 14, 01-066 Warszawa
tel. 22 761 30 30, 801 626 666
e-mail: bok@infor.pl

www.sklep.infor.pl

Copyright by INFOR PL S.A. Publikacja jest chroniona przepisami prawa autorskiego. Wykonywanie kserokopii lub powielanie inną metodą oraz rozpowszechnianie bez zgody wydawcy w całości lub części jest zabronione i podlega odpowiedzialności karnej.
© – znak zastrzeżenia praw autorskich;
℗ – znak odpłatności;
©℗ – dwa znaki przy artykule oznaczają możliwość jego dalszego wykorzystania wyłącznie po uiszczeniu opłaty zgodnie z cennikiem (www.infor.pl/licencje) i w zgodzie z Regulaminem korzystania z artykułów redakcyjnych.

INFOR PL S.A. jest podatnikiem VAT,
NIP 118-009-30-66

Redakcja zastrzega sobie prawo skracania i adiustacji tekstów oraz zwrotu materiałów zamówionych, a niezatwierdzonych do druku. Materiałów niezamówionych nie zwracamy. Nie ponosimy odpowiedzialności za treść reklam zamieszczonych na łamach.

eprasa.pl 2dec83effe

INFOR
Zał. R. Pieńkowski w 1987 r.

102 PRAKTYCZNE INSTRUKCJE I PROCEDURY DLA KSIĘGOWYCH

Książka z serwisem online bazuje na zestawie 102 praktycznych instrukcji objaśniających wybrane procedury podatkowe, księgowe, kadrowe oraz z dziedziny prawa cywilnego i gospodarczego.

KORZYŚCI:

- powiązane z instrukcjami **kalkulatory, formularze, wskaźniki, materiały wideo i akty prawne**
- **narzędzia** pozwalają w pełni skorzystać z procedur lub schematów postępowania
- **funkcjonalna wyszukiwarka** ułatwia wyszukanie odpowiedniej instrukcji i materiałów dodatkowych
- **wideoporady** pozwalają na pogłębienie wiedzy na temat wyjaśniony w instrukcji

Szczegóły na **sklep.infor.pl**

Biuro Obsługi Klienta: 22 761 30 30, 801 626 666 bok@infor.pl

prasa.pl 2dec3ene

INFOR
Zał. R. Pieńkowski w 1987 r.

Najnowsze zmiany w VAT 2026

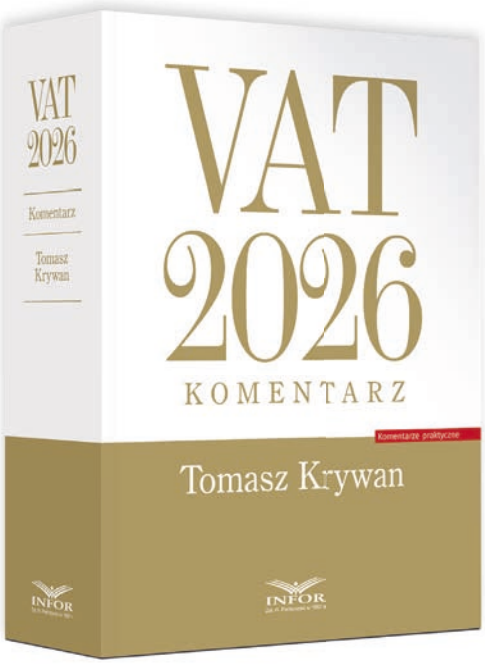

Publikacja zawiera praktyczne omówienie każdego przepisu ustawy o podatku od towarów i usług. Uwzględnia zmiany, które weszły w życie **1 stycznia, 1 lutego i 1 kwietnia 2026 r.**, związane m.in.: z wprowadzeniem obowiązkowego KSeF, oraz ich wpływ na dotychczasowe zasady rozliczeń VAT. Komentarz zawiera również praktyczne tabele i niemal 300 przykładów pokazujących, jak rozliczać VAT (w tym, jak wypełniać JPK_VAT).

Najnowsze zmiany dotyczą m.in.:

- zasad wystawiania i doręczania faktur w **KSeF**,
- zasad rozliczania **faktur korygujących**,
- przechowywania faktur i wystawiania ich duplikatów po **wprowadzeniu KSeF**,
- anulowania faktur i zwrotu VAT,
- dokumentowania i rozliczania faktur dla **rolników ryczałtowych**,
- podniesienia **limitu zwolnienia podmiotowego**.

Szczegóły na: **sklep.infor.pl**

W SERII POLECAMY:

PIT 2026
Komentarz

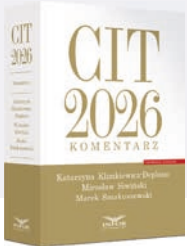

CIT 2026
Komentarz

Biuro Obsługi Klienta: 22 761 30 30, 801 626 666 bok@infor.pl

eprasa.pl 2dec83ene